

Vliv nadbytku volného času na páčání trestné činnosti mladistvých

Bc. Petra Rusnáková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Petra RUSNÁKOVÁ
Osobní číslo: H128206
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Vliv nadbytku volného času na páčání trestné
činnosti mladistvých

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovo-vědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na způsob páčání trestné činnosti mladistvých z hlediska jejich věku
- na strukturu kriminality mladistvých
- na faktory ovlivňující trestnou činnost mladistvých
- na volnočasové aktivity a jejich význam na rozvoj osobnosti a regulaci chování

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní, smíšený) zaměřený na způsob trávení volnočasových aktivit mládeže ve vztahu ke kriminalitě mládeže.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vydání Praha: Portál, 2004.

KRAUS, B. K současným problémům mládeže. Praha: Horizont, 1990.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. 1. vydání Praha: Portál, 1998.

MÜHLPACHR, P. Sociální patologie. 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 2001.

Sborník Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. Praha: Free CEVAP, 2005.

SUCHÝ, O., ŠVANCAR, Z. Mládež a kriminalita. 1. vydání Praha: Melantrich, 1972.

ZOUBKOVÁ, J. Kontrola kriminality mládeže. 1. vydání Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ivan Nedoma

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

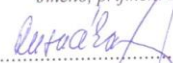
- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Petra Rusnáková

.....
Jméno, příjmení studenta

.....
Podpis

31.3.2014

V Brně

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce řeší problematiku volného času mladistvých a jeho vliv na páčání trestné činnosti mladistvých. V první části se zabývá mládeží, základními pojmy a její charakteristikou. V druhé části je zpracována problematika volného času, historie, kategorizace a funkce volného času. Třetí část popisuje kriminalitu mládeže, její základní charakteristiky, etiologie, právní úprava a v neposlední řadě prevence kriminality mladistvých. V poslední části je popsán realizovaný výzkum, který byl zaměřen na způsob trávení volnočasových aktivit mládeže a množství volného času ve vztahu k páčání trestné činnosti.

Klíčová slova: Mládež, socializace, životní styl, volný čas, delikvence, kriminalita, prevence.

ABSTRACT

This dissertation deals with the issue of leisure time of adolescents and its impact on juvenile delinquency. In the first part, it is focused on youth, basic terms and its characteristics. In the second part, the issue of leisure time, history, categorization and the function of leisure time is handled. The third part describes juvenile delinquency, its basic characteristics, etiology, legislation and finally, prevention of juvenile delinquency. In the last part, there is a description of an implemented research , which was focused on ways of spending leisure time and the amount of leisure time in relation to juvenile delinquency.

Keywords: Youth, socialization, lifestyle, leisure time, delinquency, criminality, preventiv.

Děkuji panu PhDr. Ivanu Nedomovi za odborné vedení mé diplomové práce, za vstřícnost, podnětné rady a připomínky, ochotu a věnovaný čas.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 MLADISTVÍ	11
1.1 ÚVODNÍ CHARAKTERISTIKA	11
1.2 ADOLESCENCE	12
1.3 SOCIALIZACE MLADISTVÝCH.....	14
1.4 SOUČASNÁ MLÁDEŽ	17
1.5 OCHRANA MLADISTVÝCH Z POHLEDU PRÁVA	20
1.6 DÍLČÍ ZÁVĚR	22
2 VOLNÝ ČAS	24
2.1 ÚVODNÍ CHARAKTERISTIKA	24
2.2 HISTORICKÝ POHLED NA VOLNÝ ČAS.....	26
2.3 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	29
2.4 ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	31
2.5 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS MLADISTVÝCH	35
2.6 DÍLČÍ ZÁVĚR	39
3 TRESTNÁ ČINNOST MLADISTVÝCH	40
3.1 ÚVODNÍ CHARAKTERISTIKA	40
3.2 ETIOLOGIE TRESTNÉ ČINNOSTI MLADISTVÝCH.....	42
3.3 STRUKTURA TRESTNÉ ČINNOSTI MLADISTVÝCH	47
3.4 TRESTNÁ ČINNOST MLADISTVÝCH Z POHLEDU PRÁVA.....	49
3.5 PREVENCE KRIMINALITY MLADISTVÝCH	53
3.6 DÍLČÍ ZÁVĚR	56
II PRAKTICKÁ ČÁST	58
4 VÝZKUM VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU	59
4.1 PŘEDPOKLADY VÝZKUMU	59
4.2 ZPRACOVÁNÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	61
4.3 SHRNTÍ VÝSLEDKŮ A VERIFIKACE HYPOTÉZ	69
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	79
SEZNAM PŘÍLOH	80

ÚVOD

Mládež tvoří významnou složku každé společnosti, je považována za její hybnou sílu, neboť určuje její následný vývoj. V té nejobecnější rovině je zastoupena osobami, které se sice vymanily z dětských her, ale nelze je zároveň považovat za dospělé. Jedná se o jedince, kteří si vytvářejí různé vztahy ke svému okolí, ať již k rodičům, pedagogům či k vrstevníkům a mohou být více než ostatní ohroženi mnoha negativními vlivy. Jsou to rovněž jedinci, kteří mají poměrně hodně volného času, jenž není vždy využíván v pozitivním slova smyslu.

Současná mladá generace disponuje daleko větším objemem volného času, než tomu bylo dříve. Způsob jakým je volný čas využíván se výrazně odráží v jejím následném vývoji. Nadbytek volného času a jeho špatné využívání ze strany mládeže sebou nese riziko vzniku trestné činnosti. Motivy a příčiny, které vedou mládež k takovéto činnosti, jsou různé. Základním principem strategie prevence trestné činnosti mladistvých je jejich výchova ke zdravému životnímu stylu, k osvojení si pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti, k odmítání všech forem sebedestrukce a porušování zákona. Ovlivňování mladé generace ve volnočasových aktivitách je v kontextu s rizikem vzniku negativních sociálních jevů více než nezbytné.

Výchova k volnému času a pro volný čas je jedním z úkolů sociální pedagogiky. Volnočasové aktivity mají významný vliv na rozvoj osobnosti a regulaci chování mladistvých. Pedagogice volného času se v České republice dlouhá léta teoreticky i prakticky věnuje např. PhDr. Břetislav Hofbauer, který hojně publikuje i v zahraničí.

Práce bude mít teoreticko-empirický charakter a bude zpracována ve čtyřech kapitolách, přičemž první tři kapitoly budou tvořit teoretickou část práce a poslední pak část empirickou. V teoretické části budou popsány jednotlivé fenomény obsažené v samotném názvu práce, tj. mladistvý, volný čas a trestná činnost mladistvých. Cílem teoretické části bude každý z těchto tří jevů podrobně popsat a charakterizovat. Na základě shrnutých poznatků současné literatury vztahujících se k jednotlivým kategoriím se pokusíme objasnit vzájemné vztahy a souvislosti těchto jevů. Zároveň uvedeme některé aktuální problémy vztahující se k dané problematice a nastíníme možnosti jejich řešení.

V poslední kapitole, tj. v empirické části práce, bude popsán realizovaný výzkum zaměřený na zjištění způsobu trávení volného času ze strany mladistvých a dále zjištění jeho celkového objemu, a to ve vztahu k páčání trestné činnosti. Výzkum bude realizován

formou dotazníkového šetření, a to především z důvodu získání velkého počtu potřebných dat při poměrné časové úspornosti. Získaná data budou komparována, dále bude provedeno podrobné vyhodnocení, analýza a interpretace výsledků výzkumu. Cílem empirické části bude zjistit, jak a kde mladiství s delikventní zkušeností či bez ní volný čas nejčastěji tráví a zda má množství volného času vliv na páchání trestné činnosti.

Podkladem pro zpracování práce bude v převážné míře monografická literatura uvedená v seznamu použité literatury. Dále bude vycházet z relevantních materiálů dostupných v elektronických zdrojích a v neposlední řadě z vlastních poznatků získaných na základě provedeného výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MLADISTVÍ

V běžné mluvě pojmy mladiství a mládež významově splývají. Mládež je pojem převážně sociologický a pedagogický a bývá spojována s různými věkovými kategoriemi v závislosti na předmětu a rozsahu jednotlivých vědních oborů. Mladiství je pojem trestněprávní a je s ním spojen počátek trestní odpovědnosti a trestního řízení proti mladistvým. Pro účely této práce budou dále pojmy definovány z hlediska sociálně pedagogického.

Vyomezit jednoznačně pojem mládež není možné, neboť při jeho vymezení se setkáváme s celou řadou rozdílů. Definice tohoto pojmu se v odborné literatuře poměrně liší. Chápání tohoto pojmu jednotlivými odborníky je odvislá od vědního oboru, kterému se věnují. Rovněž odlišné je vnímání této kategorie v různých zemích.

„Hovoříme-li o mládeži, máme na mysli určitou část populace, která má řadu společných znaků charakterizujících a především odlišujících ji od dětí a dospělých. Jedná se o chlapce a dívky rychle se vzdalující od dětství, kteří však současně ještě nevstoupili do světa dospělých.“¹

1.1 Úvodní charakteristika

Při vymezování pojmu mladiství, resp. mládež, je nejdůležitějším určujícím znakem věk. Věkové vymezení této kategorie není v odborné literatuře jednotné. Převážná většina odborníků se shoduje na spodní hranici, kterou je věk 15 let. Výjimku tvoří snad jen Úmluva o právech dítěte², která rozumí dítětem každou lidskou bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu konkrétní země nedosahuje zletilosti dříve, zatímco v České republice se o dětech hovoří do 15 let.

Ve vytyčování horní hranice se názory odborníků rozcházejí. Za mládež se podle běžného chápání a dokumentů mezinárodních organizací pokládají mladí lidé ve věku od 15 do 20 (26) let. Tohoto společného vymezení průběžně využívají instituce OSN pro statistiku a služby mládeži, přihlížejí však také k jiným definicím uplatňovaným v některých zemích. Bílá kniha o mládeži Evropské unie z roku 2001 do pojmu mládež zahrnuje také mladé dospělé, kterými se rozumí osoby ve věku od 18 do 25 let.³

¹ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 7.

² OSN, New York, 20.11.1989.

³ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 22.

Sekot definuje mládež jako „*termín označující více méně nepřesně vymezenou věkovou skupinu nebo sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychologickými a sociálními znaky.*“⁴

Podrobnější definice pojmu mládež lze nalézt např. v pedagogickém či sociologickém slovníku.

V pedagogickém slovníku je mládež definována jako „*sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot.*“⁵

Sociologický slovník mládeží rozumí „*... sociální kategorie jedinců, kteří zastávají relativně stejné sociální pozice, typické v obecné rovině přiřazením sociálních rolí, předepisujících jako jejich hlavní náplň přípravu na relativně trvalé (první) povolání; přitom sociální hodnota těchto sociálních pozic je dána historickou situací sociálního (pod)celku, v němž tyto kategorie žijí, příslušností k sociální vrstvě a typem (charakterem) vzdělání.*“ Současně je zde upozorňováno na skutečnost, že mládež „*... není ani psychologicky ani sociologicky všeobecným jednolitým, pevným a stabilním sociálním jevem; je bohatě diferencována s neméně bohatě diferencovanými specifickými potřebami, hodnotovým systémem, postoji, zájmy, názory (sub)kulturou, atp. podle uvedených hlavních znaků...*“⁶

1.2 Adolescence

Z pohledu vývojové psychologie je přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí souhrnně nazvána dospíváním a zahrnuje jednu dekádu života, od 10 do 20 let. Období dospívání lze účelně rozdělit na dvě fáze: *ranou adolescenci*, která je časově lokalizována přibližně mezi 11. a 15. rokem a *pozdní adolescenci*, která trvá přibližně od 15 do 20 let.⁷

Adolescence (z lat. *adolescere* = dorůstat, dospívat) představuje specifickou životní etapu, která je charakteristická hledáním, objevováním a přehodnocováním. Je to období, kdy dochází ke změnám v oblasti vrstevnických vztahů, kdy se mění vztah jedince jak

⁴ SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido, 2003., s. 79.

⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7. vydání Praha: Portál, 2013, s. 157.

⁶ GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, s. 229.

⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání Praha: Karolinum, 2012, s. 369-372.

k autoritám, tak i k sobě samému. V průběhu adolescence dochází k biologické, psychické a sociální proměně, přičemž tempo vývoje není u adolescentní mládeže jednotné.

Adolescence je z pohledu jednotlivých teorií interpretována rozdílným způsobem, a to v závislosti na určité oblasti, na kterou se specificky zaměřují. Každá z teorií klade důraz na něco jiného, to vyzdvihuje a zbylé jevy jsou pak dávány do souvislostí.

Teorie psychoanalýzy v tomto období vyzdvihuje pohlavní dozrávání a nastupující sexuální aktivity. V této době často dochází k prvnímu pohlavnímu styku. V kontextu s tímto stojí za zmínku výzkum, který uskutečnila skupina brněnských sociologů z Masarykovy univerzity v Brně. Panelový výzkum byl proveden v letech 2008 a 2009 na dvou kohortách (oba výzkumné vzorky o 1000 respondentech) narozených v odlišných letech, a to 1991 až 1993 a 1981 až 1983. První data o těchto mladých lidech sociologové sebrali v roce 2008, kdy první kohortě bylo 15 až 17 let. V rámci provedeného výzkumu bylo zjištěno, že ve věku 15 až 17 let mají za sebou první pohlavní styk více než dvě třetiny dívek (66%) a více jak polovina chlapců (52%).⁸

Psychosociální teorie posuzují období adolescence především z hlediska vztahu mezi psychickým zvládnutím, resp. vyrovnáváním se s proměnami danými dozráváním a sociálními podmínkami, které je mohou pozitivně i negativně ovlivnit. Podle Eriksona je toto období charakteristické hledáním vlastní identity, bojem s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, o své pozici ve společnosti.⁹ V rámci psychosociální proměny se mění osobnost adolescenta a v kontextu s tímto i jeho společenské pozice.

Naproti tomu teorie sociálního učení kladou značný důraz na využití možnosti rozvíjet určité schopnosti a dovednosti, které jsou v určité společnosti považovány v období dospívání za důležité.¹⁰

Atkinsonová uvádí: „... adolescence by měla být obdobím „experimentování s rolí“, ve kterých mladí lidé mohou prozkoumávat alternativní způsoby chování, zájmy a ideologie. Při pokusu o vytvoření integrovaného sebepojetí může adolescent mnoho přesvědčení, rolí a způsobů chování „vyzkoušet na sobě“, upravit, nebo odložit.“¹¹

⁸ Srov. KATRŇÁK, T. et al. *Na prahu dospělosti. Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán, 2010, s. 9-17, 77-103.

⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání Praha: Karolinum, 2012, s. 368.

¹⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání Praha: Karolinum, 2012, s. 369.

¹¹ ATKINSONOVÁ, R., L. *Psychologie*. 1. vydání Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 522.

Neméně důležitá je pak v průběhu adolescence tělesná proměna, která vrcholí v období pozdní adolescence. Takováto proměna se projevuje jak viditelně (růst postavy, růst proporcí, sekundární pohlavní znaky), tak i pocitově (funkce pohlavních orgánů, sexuální prožitky). V průběhu dospívání význam viditelných znaků vzrůstá, a to zejména u dívek, které následně péči o svůj zevnějšek věnují více času než je nutné. Někdy se dokonce zdá, že je to jejich hlavní, ne-li jediný, zájem. Tělesný vzhled je nedílnou součástí identity dospívajícího jedince, která zahrnuje krom viditelných tělesných znaků i úpravu zevnějšku a oblečení. Adolescenti svůj vzhled srovnávají s ostatními vrstevníky, a pokud odpovídá ideálu, tak dochází k posílení sebevědomí dospívajícího jedince, v opačném případě pak k jeho poklesu či úplné ztrátě.

1.3 Socializace mladistvých

Kraus hovoří o socializaci jako o procesu postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti. Je to proces, v němž se učíme v dané společnosti žít.¹²

Socializaci jedince lze také chápat jako proces učení, v němž si člověk osvojuje určitý systém poznatků, norem a hodnot, jež mu umožňují začlenit se do společnosti a aktivně se účastnit společenského života. Cílem socializace je postupné vytvoření osobnosti, která se bude samostatně chovat, tak jak to společnost vyžaduje, jako by byla pod stálým sociálním dohledem, pod stálou kontrolou.¹³

„Sociální učení je předpokladem k porozumění různým projevům lidského chování, ale i k osvojení žádoucích způsobů chování. Do této kategorie patří osvojování komunikačních dovedností, postojů, hodnot a norem chování, sociálních rolí a z toho vyplývajících požadovaných způsobů jednání.“¹⁴

V průběhu sociálního učení se postupně vyvíjí také sebepoznání, sebeuvědomění, sebehodnocení a sebekoncepce.

Dle Čabalové dochází v procesu socializace k rozvoji a osvojování si:¹⁵

- *sociálních forem chování*: chování a jednání v interakci s druhými lidmi, ve vztahu k sobě samému,

¹² KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání Praha: Portál, 2008, s. 59.

¹³ KOHOUTEK, R. *Sociální psychologie*. Brno: IMS, 2004, s. 5-6.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2010, s. 86.

¹⁵ ČABALOVÁ, D. *Pedagogika*. 1. vydání Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 2011, s. 191-192.

- *sociálních rolí*: způsobů chování, které jsou v určité sociální situaci žádoucí a nejsou v rozporu se společenskou normou, věkem, pohlavím, profesí, společenským postavením,
- *pravidel soužití, životního stylu a životních situací,*
- *jazyka, poznatků,*
- *nových kulturně-společenských hodnot* apod.

Hovořím-li v této části práce o socializaci mladistvých, mám tím na mysli socializaci v období pozdní adolescence, tedy socializaci začínající přibližně ukončením povinné školní docházky a končící dalším vzděláváním na středních a vysokých školách nebo nástupem do prvního zaměstnání. Mezi hlavní socializační činitele, kteří se podílejí na procesu socializace v tomto období, lze zařadit rodinu, školu, vrstevnické skupiny, různé zájmové oddíly či kroužky a v neposlední řadě masmédiá.

Nástup dospívání vede k nové kvalitě sebeuvědomění, ze které vyplývá potřeba dospívajícího potvrdit si svoji vlastní hodnotu. Ve vztahu k vrstevníkům a kamarádům jde především o potvrzení sociální prestiže, v rámci rodinných vztahů pak o zrovnoprávnění vlastní pozice.¹⁶

Dospívající zjišťují, že nové prostředí, do něhož se v rámci socializace dostávají, vyžaduje změnu jejich celkového přístupu k sobě samému a ke svému okolí, neboť jsou v něm nastolena jiná pravidla, než doposavad znali nebo jejich dodržování po nich nebylo vyžadováno. Jedná se o pravidla, kterým je potřeba nejenom se přizpůsobit, ale zároveň je i dodržovat. Mladí lidé tak začínají na vlastní kůži pociťovat jak výhody, tak nevýhody života dospělého člověka.

Období pozdní adolescence je fází, během níž se mladí lidé začínají porovnávat s dospělými, fází, kdy se jim stále více podobají, tedy fází pozvolného přechodu do dospělosti.

Dle Vágnerové se v rámci různých sociálních skupin dále specifikují různé role a s nimi spojené postavení:¹⁷

¹⁶ MACEK, P., LACINOVÁ, L. *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister a Principal, 2012, s. 26.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání Praha: Karolinum, 2012, s. 397-398.

- *Rodina* zůstává významným sociálním zázemím, do něhož se adolescent rád vrací, i když se již z těsnější vázanosti na rodinu odpoutal. Vztahy s rodiči bývají na konci adolescence z velké části vyřešeny a stabilizovány.
- *Sekundární vzdělávací instituce* vedou k další sociální diferenciaci, jsou spojené s rozvojem různých vlastností a dovedností, resp. i s proměnou hodnotové hierarchie.
- *Pracoviště* ovlivňuje vymezení sociální identity staršího adolescenta, který je definován nejen svou profesní rolí, ale i institucí, resp. zaměstnavatelem, pro něhož pracuje.
- *Vrstevnická skupina* je v této době nejdůležitějším zdrojem emoční a sociální opory. Rozvíjejí se zde symetrické vztahy typu přátelství a prvních trvalejších partnerství, skupinové vztahy naopak postupně ztrácejí svůj vliv a osobní význam. Starší adolescence je fází ústupu od důrazu na skupinovou identitu, důležitější je individuální sebevymezení.

Jak již bylo uvedeno, **rodina** představuje pro adolescenta významné sociální zázemí. Je to místo, kde nalézá na straně jedné podporu, radu, útěchu, ale na druhé straně i výčitky, příkazy, povinnosti apod. Rodina má na dospívajícího jedince stále více požadavků, neboť si je vědoma toho, že už není malým dítětem, které je potřeba neustále kontrolovat. Jedinec, procházející tímto obdobím, zpočátku nechápe proč má více povinností, zatímco práva téměř žádná, vyjma práva plnit si svoje povinnosti. Jedinec dává nespokojenost s touto změnou situace najevo, a to dosti zřetelně. Vzhledem k tomu, že je adolescent postupně stále více akceptován jako dospělý, vyžaduje se od něho takové chování, které by dospělosti odpovídalo. Adolescenti již automaticky neodmítají všechny hodnoty a normy, které jim dospělí prezentují, ale uvažují o nich a zaujímají k nim vlastní, často až radikální postoje. Zprvu bouřlivé konflikty mezi těmito dvěma generacemi postupně slábnou a na konci tohoto období buď vymizí, nebo jsou jen minimální.¹⁸

Naproti tomu **vrstevnická skupina** představuje pro dospívajícího jedince prostor, kde může bez obav vyjadřovat své postoje, kde jsou si všichni více méně rovni, uznávají podobné hodnoty a mají podobné problémy. Ve vrstevnické skupině může mladý člověk uspokojovat různé psychické potřeby jako je potřeba stimulace, potřeba být akceptován

¹⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání Praha: Portál, 2000, s. 209.

nebo potřeba určit si vlastní pravidla. S trochou nadsázky lze říci, že vrstevníci mají v tomto období na dospívajícího jedince největší vliv. Adolescent své vrstevníky pozoruje, napodobuje, ochotně jim naslouchá a srovnává se s nimi. Potřeba přátelství je u mladého člověka velmi silná a pokud dotyčný z nějakého důvodu do skupiny nezapadá a není svými vrstevníky akceptován, snaží se všemožnými způsoby nastalou situaci změnit, a to i za cenu vzdání se dosavadních hodnot.¹⁹

Neméně významný vliv však mají i různé **formální a neformální instituce či organizace**, kde mládež tráví svůj volný čas. Na rozdíl od školy, kde si musí plnit své povinnosti, je účast v takovýchto organizacích ryze dobrovolná. Jednotlivé oddíly, kluby a zájmové kroužky nejrůznějšího charakteru poskytují mladému člověku odreagování a zároveň i nenásilnou formou určité vzorce chování ze kterých mohou v budoucnu čerpat. Pomáhají mladému člověku objevovat a rozvíjet jeho zájmy a nadání, pomáhají mu připravovat se na budoucí profesní dráhu.

V neposlední řadě nelze opomenout další významnou sociální skupinu, jež se i dnes, přestože je to někdy zpochybňováno, podílí na výchově jedince v době jeho dospívání, a to **školu** resp. školní třídu a učitele. Dle Krause by měla škola ve vztahu k žákům plnit funkci socializační, pečovatelskou, rekreační, poradenskou, profesionalizační a selektivní.²⁰ Je jisté, že míra a kvalita uplatňování výše uvedených funkcí je v jednotlivých školách odlišná, ale i přesto může mít tato instituce dosti významný vliv na utváření pozitivního hodnotového systému a morálního základu dospívajícího jedince.

1.4 Současná mládež

Pokud chceme charakterizovat současnou mládež, je potřeba, abychom ji vnímali v dimenzích doby a společenských poměrů. Nelze hovořit o mládeži bez toho, že bychom ji zasadili do konkrétního společenského prostředí a doby. Proto i současnou mládež v České republice je nutné vnímat v kontextu místa a doby, v nichž vyrůstá a dospívá. Nelze jednoznačně říci, zda jsou dnes mladí lidé horší či lepší než tomu bylo před dvaceti či třiceti lety, lze však bezpečně konstatovat, že jsou jiní. Současná mládež je odrazem prostředí, ve kterém dozrává, věrnou kopií společnosti ve které žije, její součástí.

¹⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání Praha: Karolinum, 2012, s. 425-427.

²⁰ KRAUS, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 86-88.

Fázik shrnuje základní znaky, které jsou pro mládež signifikantní takto:²¹

- neexistuje žádná „mládež vůbec“, ale vždy jen mládež určité konkrétní společnosti;
- mládež je jevem proměnlivým v prostoru a čase;
- mládež určité konkrétní společnosti nepředstavuje jen monolitní celek, ale je bohatě vnitřně diferencována.

V současném světě mladý člověk získává nepochybně více svobody, má širší rozhled v důsledku vzdělání, cestování, moderní techniky atd. Má možnost větší volby v různých oblastech jako je zaměstnání, trávení volného času, partnerské a kamarádské vztahy. Očekávání dospívajících jedinců však naráží na meze společenských podmínek. Možnosti autonomního rozhodování výrazně snižuje řada jevů jako nedostatek učebních míst, omezené možnosti v přijetí na konkrétní vysokou školu, hrozba nezaměstnanosti apod. V důsledku tohoto vznikají pocity skepse, někdy i bezmoci. Snahy o individualitu a autenticitu jsou konfrontovány s technicky zracionalizovaným světem, kde je člověk snadno zaměnitelný.²²

Dnešní doba se vyznačuje uspěchaností, neboť „čas jsou peníze“. Neposkytuje dostatek času pro plynulé vrůstání mladých jedinců do společnosti. Honba za hmotnými statky způsobila změnu hodnotového systému. Na prvním místě není rodina, ale zaměstnání a v kontextu s tímto pak u většiny lidí převládá pouze takové jednání, které vede ke konkrétním výsledkům. Heslem se tak podle Krause stává: „*Kup si, dopřej si, užívej, snaž se přijít k penězům, jak jen to jde, neváhej, volej ihned, jednou si nahoře jednou dole.*“²³

O současné mládeži v České republice hovoří rovněž i Sak, který ji shledává jako převážně individualisticky zaměřenou, která se chová velmi pragmaticky a v duchu toho dává přednost takovým hodnotám jako jsou kariéra, příjem a majetek před hodnotami sociální soudržnosti nebo víry či politické angažovanosti.²⁴ Není se čemu divit, mladým lidem chybí v současném světě žádoucí vzory a tak napodobují či se přímo identifikují pouze s takovými vzory, jež mají ve svém okolí k dispozici.

²¹ FÁZIK, A. *Mládež ve společnosti*. Praha: Svoboda, 1977, s. 32.

²² KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 14.

²³ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 13.

²⁴ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s.206.

Individualizace je nepochybně výrazným znakem současné mládeže. Mladí lidé se v průběhu procesu individualizace snaží o co největší odlišení od ostatních, hledají vlastní identitu a vlastní způsob života. V důsledku toho se následně stále více distancují od tradičního prostředí a vytvářejí si vlastní prostředí, vlastní subkulturu. Subkulturu lze chápat jako určitou „kulturu v kultuře“, která se od stávající kultury, která je v konkrétní společnosti všeobecně přijímána, odlišuje mnoha specifickými znaky. Velký psychologický slovník definuje subkulturu jako kulturu, která se zastávanými hodnotami liší od kultury dominantní, již je ale součástí.²⁵ Rovněž je třeba mít na paměti, že subkulturu si nevytváří pouze mládež, ale i jiné sociální skupiny.

Sociologické, hospodářské a kulturní podmínky, v nich mládež žije, byly ovlivněny jak demografickými změnami, tak proměnou společnosti, změnou chování jednotlivců i společnosti, vztahy ve společnosti a podmínkami na trhu práce. Tyto skutečnosti jsou výstižně popsány v Bílé knize Evropské komise o mládeži:

Doba mládí se prodlužuje. Vlivem hospodářských faktorů (zaměstnatelnosti, nezaměstnanosti atd.) a faktorů sociokulturních vstupují mladí lidé do jednotlivých životních etap, jako např. ukončení vzdělávání, vstup na trh práce, založení rodiny atd. ve vyšším věku než dříve.

Život již neprobíhá přímočaře. V současné době dochází k překrývání jednotlivých životních úseků, člověk může být student a současně se starat o rodinu, pracovat, shánět zaměstnání anebo bydlet s rodiči, přičemž stále častěji mění své postavení. Z toho důvodu probíhá i osobní život méně přímočaře než dříve, protože naše společnosti již nenabízejí stejné jistoty (zajištěné postavení, sociální dávky atd.).

Běžné, kolektivní modely ztrácejí význam a jsou nahrazovány životními osudy, které nabývají stále individuálnějších forem. Etapy, v nichž se jednotlivci věnují rodině, manželství a povolání, již neprobíhají standardním způsobem. To se rovněž projevuje na opatřeních přijatých veřejnými institucemi.²⁶

²⁵ HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání Praha: Portál, 2010, s. 560.

²⁶ *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež*. [online]. Evropský dům [cit. 2013-08-01]. Dostupné z: <<http://www.evropsky-dum.cz/getFile.aspx?itemID=227>>.

1.5 Ochrana mladistvých z pohledu práva

K pochopení obsahu právní ochrany mládeže je nezbytné se seznámit s důležitými právními předpisy a mezinárodními dokumenty, které jsou pro Českou republiku závazné. Základními prameny práva, ve kterých můžeme nalézt právní úpravu ochrany mládeže jsou:

- Ústava České republiky,
- Listina základních práv a svobod,
- Úmluva o právech dítěte,
- občanský zákoník,
- zákon o sociálně-právní ochraně dětí,
- zákon o rodině,
- zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních,
- trestní zákon,
- trestní řád,
- zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže,
- zákoník práce.

Ke všem těmto předpisům se vztahují prováděcí předpisy nižší právní síly, tj. zejména vyhlášky ministerstev. K některým z výše jmenovaných základních pramenů se vrátím v následujících kapitolách, pro účely této postačí stručné vymezení Listiny základních práv a svobod, Úmluvy o právech dítěte a Zákonu o sociálně-právní ochraně dětí.

Listina základních práv a svobod (dále také jen „Listina“) byla dne 16. prosince 1992 vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 za součást ústavního pořádku České republiky. Listina, jež obsahuje 44 článků členěných do šesti hlav, v prvních třech hlavách hovoří mimo jiné o svobodě a rovnosti lidí v důstojnosti a právech, která jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Následující články pak upravují právo na život, které je absolutním právem, právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména, dále právo vlastnit majetek a právo

na nedotknutelnost obydlí, do kterého není dovoleno vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí atd.²⁷

Ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých je obsažena v hlavě čtvrté, kde jsou vymezena hospodářská, sociální a kulturní práva. Tato práva se projevují především v zárukách a chodu státních institucí, prostřednictvím kterých jsou tato práva chráněna. Rodina proto sama není nositelem těchto základních práv, je však institutem, jehož prostřednictvím jsou prováděna. V čl. 32 Listiny je výslovně uvedeno: „*zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena*“. Podstatou a smyslem tohoto ustanovení je zabezpečit právní ochranu lidem, kteří pro nedostatek věku nejsou způsobilí si náležitě obstarávat své věci nebo nejsou způsobilí si je obstarávat vůbec, resp. kterým v důsledku nedostatku věku hrozí větší nebezpečí než osobám dospělým.²⁸

Úmluva o právech dítěte (dále také jen „Úmluva“) byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN. Ratifikovalo ji 193 států. Česká a Slovenská Federativní Republika ji ratifikovala 6. února 1991 a je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. Její dodržování kontroluje Výbor pro práva dítěte Organizace spojených národů (Committee on the Rights of the Child), který se skládá z 10 členů „*vysokého morálního charakteru a uznávaných schopností*“.²⁹

Úmluva obsahuje kodex základních práv dítěte, a to občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních. Dítětem je zde myšlena každá lidská bytost mladší 18 let.

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, mají mít na paměti, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc. Rodina jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění a pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i

²⁷ Srov. PAVLÍČEK, V. et al. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2. díl: Práva a svobody*. 2. vydání Praha: Linde, 2002, s. 32-348.

²⁸ PAVLÍČEK, V. et al. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2. díl: Práva a svobody*. 2. vydání Praha: Linde, 2002, s. 258.

²⁹ Výbor založen na základě čl. 43 Úmluvy. Členové výboru jsou voleni tajným hlasováním na 4 roky, přičemž každé dva roky se volí polovina členů. Každý smluvní stát může navrhnout jednoho kandidáta.

po něm. Dítě musí být připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováváno v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity.³⁰

Cílem **zákona o sociálně-právní ochraně dětí** ze dne 9. prosince 1999 je především chránit práva dítěte, jeho zdravý vývoj a řádnou výchovu. Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba. V zákoně, který má působit k obnově narušených funkcí rodiny, jsou definovány státní orgány ochrany dítěte (Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodní ochranu dětí, oddělení sociálně právní ochrany dětí na státních úřadech a další právnické a fyzické osoby, jsou-li tím pověřeny). Tyto organizace se především mají zabývat dětmi, které nemají rodiče nebo jejichž rodiče nevykonávají, příp. zneužívají své povinnosti vůči dětem.³¹

1.6 Dílčí závěr

Mládež tvoří bezpochyby významnou složku každé společnosti, kterou je třeba podporovat, vychovávat, ale také ovlivňovat a kontrolovat. Období dospívání tvoří jakýsi pomyslný most mezi dětstvím a dospělostí a každý mladý člověk tento most musí nějakým způsobem přejít. Pokud bude mládeži na této cestě ze strany dospělých věnováno dostatečné množství času a bude jí ukazován „správný směr“, je předpoklad, že sama pak bude žádoucím vzorem pro další generace dospívajících jedinců snažících se „přejít onen most“. Žádoucí vzory, pokud je jich dostatek a jsou podsouvány nenásilným způsobem, mohou u mladých lidí ovlivnit správný výběr hodnot a morálních zásad, způsob chování k ostatním lidem a v neposlední řadě i jejich samotné jednání. I z tohoto důvodu se o mládeži také často hovoří jako o hybné síle společnosti, neboť má určující vliv na její další vývoj.

Pokud chceme současnou mládež poznat a kvalitně ji ovlivňovat, nelze vycházet pouze z teoretických úvah a návodů, které byly za posledních dvacet let shromážděny a zsumírovány v řadě odborných publikací. Mládež se neustále vyvíjí a mění, stejně tak jako se vyvíjí a mění společnost, ve které dospívá. Je třeba vycházet z praktických poznatků, z výzkumných projektů, které fenomén mládeže z různých úhlů zkoumají a jehož hlavním zadavatelem v České republice je MŠMT. Výsledky z provedených výzkumů realizovaných státními, vědecko-výzkumnými i neziskovými organizacemi a

³⁰ PAVLÍČEK, V. et al. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2. díl: Práva a svobody*. 2. vydání Praha: Linde, 2002, s. 551-552.

³¹ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál, 2011, s. 297.

institucemi jsou následně soustředěny v Národním registru výzkumů o dětech a mládeži Národního institutu dětí a mládeže MŠMT.³²

Je na místě rovněž zmínit Odbor pro mládež MŠMT³³, který je zodpovědný za výkon státní správy směrem k dětem a mládeži. Odbor mimo jiné podporuje děti a mládež v oblasti neformálního a zájmového vzdělávání a je zodpovědný za přípravu, realizaci a vyhodnocení strategického dokumentu Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže. Neméně důležitým odborným zařízením je pak Národní institut dětí a mládeže MŠMT³⁴, který nabízí své služby především pracovníkům středisek volného času, školním klubům a družinám, nestátním neziskovým organizacím, krajským úřadům MŠMT a zahraničním partnerům.

Závěrem lze konstatovat, i s ohledem na značné množství výzkumných projektů zabývajících se problematikou mládeže, že společnost zaujímá k mládeži spíše aktivní postoj. Společnost se o mládež zajímá, snaží se ji vychovávat a zároveň chránit, neboť chápe její význam coby „hnacího motoru celé společnosti“.

³² *Národní registr výzkumů o dětech a mládeži* [online]. NIDM [cit. 2013-08-12]. Dostupné z: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr>>.

³³ *Odbor pro mládež MŠMT* [online]. MŠMT [cit. 2013-08-18]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/mladez/odbor-pro-mladez>>.

³⁴ *Národní institut dětí a mládeže* [online]. NIDM [cit. 2013-08-18]. Dostupné z: <<http://www.nidm.cz/o-nidm>>.

2 VOLNÝ ČAS

Volný čas je nedílnou součástí života každého člověka. Disponuje jím každý, a to bez ohledu na věk či společenské postavení. Pod pojmem volný čas si můžeme vybavit cokoli, každý něco jiného. Volný čas lze vnímat jako dobu strávenou s rodinou a přáteli, chvíle odpočinku nebo tu část dne, kdy se můžeme věnovat svým zájmům. Pohledy na volný čas se liší, ale obecně ho většina lidí vnímá jako dobu, ve které můžeme uspokojovat své potřeby a díky tomu prožívat příjemné chvíle.

2.1 Úvodní charakteristika

Představy o volném čase jsou různé a není tedy divu, že objasňováním pojmu volný čas se zabývá celá řada odborných publikací. Významné poznatky o volném čase v současné době zprostředkovávají dvě disciplíny, a to věda o volném čase a dále pedagogika volného času. Co to tedy vlastně volný čas je a jaké činnosti lze označovat za volnočasové?

Pedagogický slovník volným časem rozumí „čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).“³⁵ Z uvedené definice lze odvodit, že volnočasové aktivity jsou vykonávány dobrovolně, na základě svobodného rozhodnutí a za účelem dosažení určitého uspokojení, což ostatně dokládá i vymezení volného času v pedagogické encyklopedii, kde je volný čas charakterizován jako „svébytný, subjektivně vnímaný, kulturně a společensky podmíněný a časově vymezený prostor, ve kterém se jedinec nebo skupina lidí svobodně rozhoduje o způsobu seberealizace prostřednictvím rozmanitých činností, jimiž naplňuje své potřeby a rozvíjí své zájmy.“³⁶

Na volný čas lze hledět jako na tu část lidského života, která se nachází mezi časem pracovním, zahrnující návštěvu školy či pracovní proces, a tzv. časem vázaným, který zahrnuje biofyzilogické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu), dále chod

³⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vydání Praha: Portál, 1995, s. 255.

³⁶ PRŮCHA, J. et al. *Pedagogická encyklopedie*. 1. vydání Praha: Portál, 2009, s. 379.

rodiny, provoz domácnosti, péči o děti a další nezbytné mimopracovní povinnosti. Volný čas je určen pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející.³⁷

Volný čas zahrnuje takové činnosti jako odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, dále činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče).³⁸

Dle Pávkové lze oblast volného času sledovat z různých pohledů, a to ekonomického, sociálního, sociálně-psychologického, politického, zdravotně-hygienického, pedagogického a psychologického.

Ekonomický pohled určuje, kolik prostředků společnost vloží do zařízení pro volný čas, zda a jakým způsobem se alespoň část nákladů vrátí.

Hledisko sociální a sociálně-psychologické sleduje, jaké je působení volného času na vytváření mezilidských vztahů a zda činnosti ve volném čase pomáhají tyto vztahy zušlechťovat.

Z politického hlediska je nezbytné zvážit míru zásahů státních orgánů do volného času obyvatelstva, přičemž při ovlivňování volného času dětí a mládeže by stát neměl narušovat jeho základní specifika. Hovoří se zde o školské politice a pozornost je věnovaná i zařízením pro ovlivňování volného času v rámci školské soustavy.

Zdravotně-hygienický pohled vyzdvihuje v souvislosti s využíváním volného času podporu zdravého tělesného a duševního vývoje člověka. Soustředí se na uspořádání denního režimu, křivku výkonnosti jedince, hygienu prostředí či sociálních vztahů a v neposlední řadě i hygienu duševního života.

Hledisko pedagogické a psychologické berou v úvahu věkové i individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase. Současně zvažují do jaké míry a jakým

³⁷ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání Praha: Portál, 2011, s. 10.

³⁸ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 13.

způsobem činnosti ve volném čase přispívají k uspokojování biologických i psychických potřeb jedince.³⁹

Volný čas lze také sledovat dle účastníků volnočasových aktivit, ať už se jedná o děti, mládež či dospělé. Dle Hájka má volný čas dětí a mládeže své zvláštnosti a od volného času dospělých se většinou liší rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti a závislosti a nakonec i nezbytností pedagogického ovlivňování.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že děti a mládež mají mnohem více času než dospělí, je důležité se ve vztahu k nim zaměřit na výchovu nejen ve volném čase, ale také na výchovu k volnému času.

2.2 Historický pohled na volný čas

Volnému času, tak jej známe dnes, není možné úplně porozumět bez poznání jeho předchozího vývoje. Nelze jednoznačně říci, kdy přesně se fenomén volného času zrodil, ale první zmínky o něm lze nalézt již ve starověké literatuře. Antická díla popisují volnočasové aktivity bohatých Řeků a Římanů, neboť jen bohatství a moc v této době volný čas skutečně zaručovaly. Dle Aristotela hrál volný čas důležitou úlohu pouze v životě svobodného občana, oproštěného od lopotné, řemeslnické, zemědělské a nádenické práce. Takováto práce totiž byla určena otrokům a nebylo proto vhodné, aby se řádný občan namísto svého vzdělávání a činností pro blaho obce věnoval takové podřadné činnosti.⁴¹

Ve středověku měla na lidské chování značný vliv především církev a s ohledem na silně asketické pojetí života, měl volný čas roli spíše podřadnou. V této době museli lidé běžně pracovat 14 až 16 hodin a pokud jim nějaký volný čas zbýval, tak byl věnován především modlitbám a Bohu. Život na Zemi byl přípravou na život posmrtný a lidé věřili, že v nebi a ráji je volného času dost. Veškerý čas byl bezezbytku využit. Mládež se musela podílet na plnění povinností v hospodářství, pečovala o mladší sourozence a byla neustále pod dohledem dospělých. Jediné odreagování mohla mít, pokud jí to bylo dovoleno, když šla za muzikou.

Již v průběhu 17. století si bohatí obyvatelé měst začali budovat tzv. víkendové domy, ve městech byly zřizovány kluby, kavárny, spolky a společnosti dospělých.

³⁹ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 15-18.

⁴⁰ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání Praha: Portál, 2011, s. 68.

⁴¹ Srov. ARISTOTELES. *Politika*. (Přel. Kříž, A.) 2. vydání Praha: Petr Rezek, 1998, s. 26.

Oddělování bydliště, pracoviště a místa volného času bylo uskutečňováno ve zrychleném tempu hlavně od první poloviny 19. století.⁴²

V první polovině 19. století průměrná pracovní doba činila 12 až 14 hodin, postupně, v důsledku vědecko-technického rozvoje, její maximální délka klesla až na 8 hodin. Mezi předpoklady rozvoje volného času jednoznačně patřil růst jeho rozsahu jako důsledek zkracování pracovní doby u dospělých, včetně jejího odstraňování u dětí a mladistvých. Na rozvoj volného času dále působila jeho kumulace do měst, jejichž počet obyvatel rychle rostl.⁴³ Vzhledem k tomu, že se lidé hromadně stěhovali z venkova do měst a nový způsob obživy nacházeli v různých manufakturách či továrnách, odpadávaly mládeži povinnosti, které musela na vesnici vykonávat jako např. obdělávání půdy či starosti spojené s chovem zvířat. V mnoha rodinách pracovali oba rodiče a městská mládež měla rázem mnohem více volného času než kdy předtím. Rodiče v důsledku pracovního nasazení pociťovali potřebu někde načerpat sílu a regenerovat se. Postupně začaly vznikat první hudební, divadelní, tělovýchovné nebo turistické spolky, zároveň se začaly pořádat ve větší míře organizované výlety, různé slavnosti či shromáždění.

Ve druhé polovině 19. století si již společnost ve vztahu k mládeži začala uvědomovat, že je nezbytné nějakým způsobem ovlivňovat její volný čas. V této době ještě neexistovaly sdružení či organizace, které by byly jednoznačně směřované k dětem a mládeži. Mládeži tak zpočátku bylo umožněno trávit volný čas pouze v zařízeních s původním určením pro dospělé, které však postupně svou činnost rozšířily i na ni. Jednalo se zejména o nejrůznější hřiště, cvičiště a tělocvičny. V souvislosti s tímto je nezbytné zmínit tělovýchovnou organizaci Sokol, která byla založena v roce 1862. Hlavním cílem bylo mládež zaměstnat, aby se nemohla věnovat nevhodným činnostem.

Průběžně začala vznikat různá sdružení a zařízení zaměřená pouze na děti a mládež. Byly zakládány společnosti pro stravování chudé školní mládeže, podpůrné spolky, rovněž byly pořádány prázdninové osady a různé jiné akce se zábavným a výchovným zaměřením. Nelze rovněž opomenout historické předchůdce školních družin, tzv. útulky, které byly nejprve zakládány v Praze a později i v dalších městech.⁴⁴

⁴² PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 21.

⁴³ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 25-26.

⁴⁴ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 112-113.

Zařízení věnující se volnému času dětí a mládeže se začínaly postupně stále více rozvíjet. Nejdříve na území Anglie, Francie a Německa, kde byly zřizovány kluby a sportovní zařízení, dětské zahrádky pro pobyt na vzduchu a pro pohybové aktivity, dětské kluby a letní tábory.⁴⁵ Z počátku 20. století máme rovněž první zmínky o skautingu v českých zemích, kdy v roce 1914 byl založen spolek s názvem *Junák – český skaut* a o rok později pak *Odbor pro dívčí výchovu skautskou*.

V období mezi první a druhou světovou válkou se v Evropě vytvořily dva základní modely organizování volného času dětí a mládeže. V prvním modelu, který se uplatňoval především v zemích západní a severní Evropy, převládalo působení dobrovolných spolků a vliv státu na činnost jednotlivých sdružení či zařízení dětí a mládeže byl minimální. Naopak ve druhém modelu, který působil v zemích východní Evropy, tedy tehdejšího Sovětského svazu, byl vliv státu na činnost těchto sdružení a zařízení markantní a silně ideologicky podbarvený. V této době rovněž vzniká na půdě Sovětského svazu *Pionýrská organizace*, pomocí níž mohl stát účelně působit na mládež v českých zemích až do pádu totalitního režimu.

Po druhé světové válce pokračoval vývoj organizací pro děti a mládež v duchu stávajících modelů rozdělujících Evropu na západ a východ. V obou částech Evropy byl vývoj v podstatě stejně rychlý, rozdíl lze nalézt pouze v zásadách státu do této oblasti. I přes omezené možnosti mezinárodních kontaktů bylo mládeži umožněno setkávat se na přírodovědných, technických či uměleckých soutěžích, zúčastňovat se přehlídek, festivalů, olympiád a dalších podobných aktivit.⁴⁶ Volnočasových zařízení pro mládež bylo v českých zemích dostatek, ať už se jednalo o školní družiny, kluby či domy pionýrů, avšak hlavním cílem již nebylo jen mládež zaměstnat, ale účelně ji využít pro zájmy a potřeby tehdejší společnosti. Zásadní strukturální, ideologickou a obsahovou proměnu prodělávalo i celé školství, kdy např. roku 1978 byla zavedena desetiletá povinná školní docházka. Jejím absolvováním získával žák (student) rovnou střední vzdělání, přičemž podmínkou bylo absolvovat základní školu a následně dva roky studia na některém z typů středních škol.⁴⁷

⁴⁵ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 22.

⁴⁶ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 23-25.

⁴⁷ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. 2. vydání Praha: Grada Publishing, 2011, s. 86.

Po pádu totalitního režimu se evropská společnost začala zásadně proměňovat, což se samozřejmě projevilo také v pojetí a praxi výchovy dětí a mládeže ve volném čase. Zanikla bipolarita uspořádání na evropském kontinentu, zintenzivnily mezinárodní kontakty a ruku v ruce s tím se začaly pozvolna stírat rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Do popředí se dostaly společné zřetele a cíle, jejichž zásadním společným východiskem se počátkem tohoto období stala Úmluva o právech dítěte OSN (viz kap. 1.5 Ochrana mladistvých z pohledu práva). Změny se projevily zejména v pluralitě hnutí dětí a mladistvých, kdy dosavadní jednotné pionýrské organizace se staly pouze jedním z většího počtu subjektů této oblasti. Obnovila se sdružení s předválečnými tradicemi (*Junák*) a vznikla zcela nová sdružení různé zájmové orientace (*Duha, Asociace pro mládež, vědu a techniku – AMAVET, Folklorní sdružení ČR*)⁴⁸

Současná mládež disponuje mnohem větším množstvím volného času než předchozí generace a faktem je, že jí může i mnohem svobodněji nakládat. Oblast volného času mládeže prošla velkým vývojem, než dospěla do dnešní demokratické podoby. Ke změně došlo nejen v náplni a funkcích volného času, ale také se změnil jeho význam. Dnes jsou mladí lidé osvobozeni od kdysi běžných povinností souvisejících např. s chodem hospodářství, mohou se více seberealizovat, uspokojovat své zájmy a potřeby a dělají to především pro sebe a ne pro zájmy a potřeby státu, jak tomu bylo dříve.

2.3 Funkce volného času

Tak jako se setkáváme s odlišnostmi ve vymezení volného času, jsou i jeho funkce předmětem neustálého vývoje a při jejich vymezování se setkáváme s celou řadou rozdílů. „*Volný čas má být společností i jedinci prospěšný, má umožňovat pozitivní zážitky a podněcovat ve člověku tvůrčí síly.*“⁴⁹

Hofbauer, inspirovaný teorií francouzského sociologa volného času Joffre Dumazediera (70. léta 20. století) považuje za hlavní funkce volného času:⁵⁰

- *odpočinek* (regenerace pracovní síly),
- *zábavu* (regenerace duševní síly),
- *rozvoj osobnosti* (spoluúčast na vytváření kultury).

⁴⁸ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 26.

⁴⁹ KAPLAN, M. In VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vydání Praha: Pring-Tipa, 2001, s. 32.

⁵⁰ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 13.

V rámci tohoto vymezení lze pod *odpočinek* zařadit veškerý odpočinek, lenošení, poflakování se, s výjimkou fyziologicky nutného spánku. Pod *zábavu* pak aktivní odpočinek i pasivní zábavu a do oblasti *rozvoje osobnosti* spadají všechny aktivity, ve kterých si rozšiřujeme svůj vědomostní obzor a dovednosti.

Podobně jako Dumazedier vymezuje funkce volného času i Kraus, který za základní funkce považuje *funkci odpočinkovou* (relaxační, regenerační), *funkci zábavní* (kompenzační) a *kultivační* (rozvoj osobnosti). Současně upozorňuje na skutečnost, že pro skupinu dospívajících je charakteristická také funkce *sociální* (socializace, příslušnost ke skupině)⁵¹ V ideálním případě by měly všechny výše uvedené funkce v činnostech volného času jedince být v rovnováze, neboť jen tak je zajištěno, že volný čas skutečně plní svůj účel. Převaha určité funkce může signalizovat úzké jednostranné zaměření jedince na určitý druh činnosti a naopak.

Poněkud detailněji vymezil funkce volného času německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski, který za základní funkce považuje:⁵²

- *rekreaci* (zotavení a uvolnění),
- *kompenzaci* (odstraňování zklamání a frustrací),
- *výchovu a další vzdělávání* (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení),
- *kontemplaci* (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba),
- *komunikaci* (sociální kontakty a partnerství),
- *participaci* (podílení se, účast na vývoji společnosti),
- *integraci* (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů),
- *enkulturaci* (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností).

Známý přehled funkcí volného času uveřejnil roku 1993 v díle *Le loisir (Volný čas)* také francouzský sociolog volného času Roger Sue, který jako jeho funkce uvádí:⁵³

- *psychologickou* (uvolnění, zábavu, rozvoj),
- *sociální* (socializaci, symbolickou příslušnost k některé sociální skupině),

⁵¹ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 50.

⁵² In HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 14-15.

⁵³ In HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 14.

- *terapeutickou*,
- *ekonomickou* (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení).

Funkce psychosociální zajišťuje kromě regenerace duševní stránky života také zábavu, rozvoj osobnosti a vyrovnávání se s nejrůznějšími vlivy každodenních povinností a tlaků, ať už v zaměstnání či ve škole. *Funkce sociální* zahrnuje socializaci v různých sociálních prostředích, různých skupinách. Napomáhá utvářet mezilidské vztahy a dosahovat sociálního uznání. *Funkce terapeutická* se pozitivně projevuje na tělesném a duševním stavu jedince, mimo jiné souvisí se zdravým životním stylem. *Ekonomická funkce* se promítá v pracovním výkonu jedince. Má se za to, obecně řečeno, že ten jedinec, který dokáže kvalitně trávit svůj volný čas, může dosahovat daleko lepších pracovních výsledků, než jedinec, který volný čas kvalitně netráví.

České oficiální dokumenty za funkce volného času v současné době pokládají *relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu*.⁵⁴

2.4 Způsoby trávení volného času

Kde všude a především jak může dnešní mládež trávit svůj volný čas je téma, kterým se zabývá řada odborníků. Obecně lze mezi základní zásady ve vztahu k mládeži a její účasti na volnočasových aktivitách řadit *dobrovolnost, demokratismus a otevřenost*.

Dobrovolnost je zásadní podmínkou, neboť značí svobodné rozhodnutí daného jedince pro účast na té či oné aktivitě a je tím pádem spojena i s motivací konkrétní činnosti naplňovat. Mladí lidé, kteří jsou k účasti v zájmových sdruženích nuceni, ať již ze strany rodičů či jiných osob, zpravidla v takovémto sdružení dlouho nevydrží. *Demokratická zásada* vychází ze základních práv zakotvených např. v Listině základních práv a svobod či v Úmluvě o právech dítěte, které lze obecně vyjádřit jako právo volný čas mít a právo jím svobodně disponovat. Zatímco tato podmínka zcela absentovala ve starověku či středověku, dnešní vyspělé země ji považují za něco samozřejmého, nad čím se nemusí přemýšlet a o čem není třeba vést diskuse. *Otevřeností* lze chápat existenci nepřeborného

⁵⁴ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 15.

množství volnočasových aktivit či organizací, které jsou přístupné novým námětům, podnětům a přáním jejich účastníků.

Tak jako samotné pojetí volného času či jeho funkce prošly vývojem, tak i způsoby využití volného času ze strany mládeže se přizpůsobují novým trendům. Sak uvádí, že ve volném čase mládeže v posledních deseti letech klesla pozice vzdělávání, zájem o veřejnou a politickou činnost, dále četba a aktivní pohyb. Naopak stoupl povídání si s vrstevníky, návštěva restauračních zařízení a výdělečná činnost.⁵⁵

Mladí lidé mohou trávit volný čas podle míry vynaložené aktivity dvěma způsoby, a to aktivně a pasivně. *Aktivní způsob trávení volného času* zahrnuje všechny činnosti, při kterých mládež sama vyvíjí nějaké úsilí, produkuje nějaké hodnoty a uspokojuje tak své potřeby. Pod *pasivní trávení volného času* pak lze podřadit ty činnosti, při nichž je vyvíjeno minimální úsilí a aktivita jedince se projevuje maximálně ve vnímání objektu jeho zájmu.

V rámci aktivního a pasivního trávení volného času je pozorováno, že rychlým rozvojem procházejí zejména aktivity sportovní, domácí a zahraniční turistická mobilita mládeže, kulturní volnočasové aktivity a velkým rozmachem procházejí také činnosti spjaté s moderními komunikačními prostředky.⁵⁶

Aktivity ve volném čase lze dělit i podle časového trvání (*krátkodobé, dlouhodobé a přechodné*), koncentrace (*jednostranné a mnohostranné*) a společenské hodnoty (*žádoucí a nežádoucí*). Volnočasové aktivity lze v neposlední řadě rozlišovat podle obsahu:⁵⁷

- *společenskovední aktivity* (publicistika, historie, zájmové studium cizích jazyků, individuální sběratelství),
- *pracovně - technické aktivity* (modelářství, práce s různými materiály, montážní a demontážní činnosti, konstruktivní práce),
- *přírodovědné - ekologické aktivity* (rybaření, pěstitelství a chovatelství, činnosti zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí),

⁵⁵ Srov. SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, s. 136-145.

⁵⁶ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání Praha: Portál, 2011, s. 41-42.

⁵⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 92-97.

- *estetickovýchovné aktivity* (výtvarné, hudební a literárně - dramatické zájmové činnosti),
- *tělovýchovné, sportovní a turistické aktivity* (kondiční cvičení, atletika, sportovní hry, sezónní sporty a zábavy, turistika, cykloturistika, návštěvy a sledování sportovních soutěží).

V souvislosti s uvedenými volnočasovými aktivitami nelze nezmínit organizační formy zájmové činnosti. Zájmová činnost může být *pravidelná* (činnost zájmových útvarů) nebo *příležitostná* (exkurze, besedy, olympiády), *individuální, skupinová* (kroužky, kluby), příp. *hromadná* (masové festivaly), dále může být *organizovaná* (pod přímým dohledem) nebo *neorganizovaná* (bez přímého dohledu). Pravidelná zájmová činnost je organizována v zájmových útvarech, jako jsou:

- *kroužek* – menší zájmový útvar, jehož činnost směřuje k vnitřnímu obohacení členů (např. rybářský, modelářský, čtenářský),
- *soubor* – zájmový útvar, jehož činnost směřuje k veřejné produkci výsledků činnosti (např. pěvecký, taneční, divadelní),
- *klub* – zájmový útvar s volnějším organizační strukturou, s možnou převažující receptivní činností členů (např. filmový klub, klub mladého diváka, fankluby),
- *oddíl* – zpravidla tělovýchovný nebo turistický útvar,
- *kurz* – útvar s vymezenou délkou trvání, zpravidla kratší než jeden rok, jehož činnost směřuje k osvojení určitého množství vědomostí či dovedností (např. kurz PC, kurz vaření).⁵⁸

Přehled nejvýznamnějších zařízení pro výchovu dětí a mládeže ve volném čase v rámci organizované zájmové činnosti poměrně přehledně vymezuje Pávková:⁵⁹

- *školní družiny* (zaměřují se na práci s žáky prvního stupně základní školy),
- *školní kluby* (pracují s dětmi středního školního věku, se žáky druhého stupně základní školy),

⁵⁸ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání Praha: Portál, 2011, s. 170-172.

⁵⁹ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 43-45.

- *střediska pro volný čas dětí a mládeže* (zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností),
- *domovy mládeže* (týká se žáků středních škol),
- *dětské domovy* (zařízení ústavní výchovy, týká se dětí od 3 do 18 let),
- *základní umělecké školy* (poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým),
- *jazykové školy* (zřizovány samostatně nebo při základních či středních školách),
- *občanská sdružení*,
- *sdružení dětí a mládeže* (např. Česká rada dětí a mládeže, Kruh sdružení dětí a mládeže),
- *tělovýchovné a sportovní organizace* (např. Sokol),
- *kulturní a osvětová zařízení*,
- *círky a náboženská společenství*.

Mladí lidé chtějí být součástí nějaké komunity, skupiny či party, neboť tyto neformální sociální instituce jim poskytují možnost seberealizace, pocit pochopení a podpory. V rámci takového prostředí se vytvářejí pevné dyadické vztahy, které často přetrvávají až do dospělosti. Dospívající jedinec si ve svém volném čase volí převážně takové aktivity, ve kterých má možnost vyniknout. Dalším lákadlem při výběru zájmové činnosti je zábava a dobrodružství, ať už se jedná o turistiku, cyklistiku či jiné činnosti spojené s adrenalinovým zážitkem. Pohybové aktivity jsou ze strany mládeže stále žádoucí, ale v důsledku poměrně rychlého vývoje informačních technologií se postupně dostávají do pozadí a přednost dostávají takové činnosti jako sledování televize, vysedávání před počítačem a činnosti spojené s nejrůznějšími sociálními sítěmi. Internet a další podobné elektronické prostředky představují pro dospívající jedince nový druh zábavy, jedná se o zdroj nejrůznějších informací, rychlý nástroj komunikace a často i náhražku reálného světa.

Způsob trávení volného času je otázkou volby každého jedince. Současná mládež má k dispozici nepřeberné množství aktivit, kterými se může ve svém volném čase zabývat. Volba volnočasových aktivit je odvislá od osobnostních dispozic konkrétního jedince, od prostředí, ve kterém se nachází, dále od výchovy, motivace, finančních prostředků apod. „*Přestože je nereálné způsob trávení volného času komukoliv diktovat a*

*organizovat, je žádoucí vést mládež k jeho hodnotnému využití. ... Jako prospěšné se ukazuje vést mládež k různorodým koníčkům a zájmům tak, aby si sama zvolila činnost, která ji baví, vyhovuje a uspokojuje.*⁶⁰

2.5 Faktory ovlivňující volný čas mladistvých

Volný čas lze chápat jako příležitost vykonávat pouze takové činnosti, ke kterým jsme se sami rozhodli. Přestože je volný čas otázkou svobodné volby každého jedince, je tento při výběru volnočasových aktivit ovlivňován nejrůznějšími faktory. V kontextu s tímto lze užít tradiční rozlišení faktorů ovlivňujících volný čas na vnitřní a vnější. Za *vnitřní faktory* lze považovat věk, pohlaví, fyzickou kondici, psychický a zdravotní stav. Mezi *vnější faktory* ovlivňující volný čas dospívajících jedinců pak řadíme rodinu, školu, nejrůznější volnočasová zařízení, vrstevnické skupiny, geografické podmínky a v neposlední řadě masmédia.

Výše uvedené členění faktorů ovlivňujících volný čas mládeže na vnitřní a vnější lze považovat jen za jedno z mnoha. V této kapitole se budu soustředit na faktory vnější, a to především na rodinu, školu, vrstevnické skupiny a masmédia. Uvedený výčet vnějších faktorů by se však mohl zdát nedostačující a z tohoto důvodu také uvádím mnohem kvalitnější vymezení. Kolektiv autorů rozdělil výchovné činitele působící na mládež v oblasti výchovy k využívání volného času a pro volný čas do těchto tří skupin:

- *přirozené výchovné instituce* (rodina, skupiny vrstevníků, lokální pospolitosti),
- *instituce se zprostředkovaným výchovným působením* (společenské prostředí, občanská sdružení, soukromé subjekty, cestovní kanceláře, masmédia),
- *instituce s přímým výchovným působením* (školy, školská zařízení, vzdělávací subjekty, církve).⁶¹

Rodina jako primární sociální skupina má v ovlivňování volného času dospívajícího jedince, i v současné době, zásadní roli. Hofbauer uvádí, že rodina je pro většinu dětí a mladých lidí prvotním prostředím volnočasového života a je pro ně tedy rozhodující. V souvislosti s tímto popisuje tři způsoby, jakými se vliv rodiny na způsob trávení volného času uskutečňuje:

⁶⁰ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 52.

⁶¹ HÁJEK, B., HARMACH, J. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. 1. vydání Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 30.

- *nápodobou a reprodukcí*
- *uskutečňováním individuálních i společných pravidelných zájmových činností*
- *citlivým sledováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a nadání.*⁶²

Rodinné prostředí mladého člověka nejen obklopuje, ale také se do něj promítá a významně jej ovlivňuje. Rodina poskytuje jedinci různé vzorce chování, ať již pozitivní či negativní, a ty jsou pak ve větší či menší míře napodobovány. V ideálním případě by se tedy mělo dospívajícímu jedinci ze strany rodičů dostávat pouze pozitivních vzorců chování, přičemž takovéto vzorce by musel mladý člověk přijímat již od raného dětství. Rodina by měla mít silný zájem na tom, aby si jedinec osvojil žádoucí sociální návyky a dovednosti a aby mohl svůj volný čas smysluplně prožívat. Pokud hovořím o pozitivním ovlivňování volného času mládeže, mám tím na mysli nejrůznější společenské hry, rodinné výlety, pobyt v přírodě, návštěvy nejrůznějších představení, muzeí, středisek zábavy apod. Za negativní vzorce volnočasového chování pak považuji konzumní způsob života spojený s nudou a nicneděláním, potažmo pravděpodobnost delikventního chování ze strany rodinných příslušníků.

Ke smysluplnému využívání volného času by rodina měla mladého člověka neustále inspirovat a motivovat. Rodiče musí mladému člověku nabídnout širokou škálu žádoucích činností, které lze ve volném čase provozovat a tento si pak postupně může sám zvolit činnost, která mu nejvíce vyhovuje. Základním předpokladem je samozřejmě dobrovolná účast na těchto aktivitách, neboť jak již bylo uvedeno, mladí lidé, kteří jsou k jakýmkoliv činnostem nuceni, je vykonávají s odporem a rychle o ně ztrácí zájem. Tak jako není dobré se dospívajícímu jedinci vtírat či vnucovat, není ani žádoucí mu nechávat absolutní volnost a nejevit o společně trávený čas s ním zájem. Mnohem vhodnější se jeví stav, kdy rodiče umožňují mladému člověku mít určitý čas jen sám pro sebe, ale zároveň si „oba tábory“ dokážou vymezit volný čas, který tráví společně.

Hofbauer je toho názoru, že vstřícné rodinné prostředí v rozvoji volného času hraje a má hrát významnou úlohu. Rozvíjí individuální předpoklady mladých lidí a podporuje jejich kontakty s dalšími prostředími, bere v úvahu jejich volnočasové potřeby i zájmy a

⁶² HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 61-62.

otevřít se pozitivním vnějším podnětům. Životní styl rodiny jako přirozený stimulátor a regulátor umožňuje tyto vlivy následně třídít, pozitivní využívat a nežádoucí eliminovat.⁶³

Moderní společnost nikdy nepovažovala **školu** za pouhou instituci, kde se mládež jen učí dle předem stanovených osnov a kde se pedagogové nezajímají o osobnostní a morální vývoj svých žáků. Bez ohledu na výchovné působení rodiny se od školských zařízení vždy očekávalo něco víc.⁶⁴ Stačí si jen připomenout jednotlivé funkce, které by měla škola ve vztahu ke svým žákům v současné době zastávat. (viz. kap. 1.3 Socializace mladistvých). Škola jako výchovně-vzdělávací instituce by měla vytvářet jak předpoklady, které by umožnily mladému člověku úspěšný vstup do života, tak i takové návyky, které by tento vstup usnadnily. Jedním z návyků, které by měla škola mladé generaci poskytovat je i osvojení si aktivního či pasivního přístupu k trávení volného času včetně jeho kvalitního využití. Tyto pozitivní návyky může škola dospívajícím jedincům doajista zprostředkovat např. pomocí nejrůznějších jednorázových aktivit, jako jsou školní výlety, soutěže, slavnosti apod. Může také na své půdě organizovat pravidelnou zájmovou činnost, kterou reprezentují nejrůznější zájmové kroužky, oddíly či kurzy.

V období adolescence se stávají významným činitelem při ovlivňování volného času mládeže bezesporu **vrstevnické skupiny**. Tyto skupiny existují buď uvnitř nějaké instituce (např. sportovní oddíl) nebo vznikají zcela spontánně (např. sportovní či hudební fanoušci). Příslušná skupina pak může rozhodujícím způsobem určovat náplň volného času mladého člověka. Některé skupiny sice představují riziko spojené s řadou sociálně patologických jevů, ale obecně je členství ve vrstevnické skupině důležitým faktorem zdravého vývoje dospívajícího jedince.⁶⁵

Skupiny používají celou řadou prostředků, kterými na své jednotlivé členy působí. Působení může být jak pozitivní, tak negativní, od možnosti uspokojovat rozmanité potřeby jednotlivců přes výsměch, až po možné vyloučení ze skupiny. Těmto skupinám nečiní velké obtíže účelně jednotlivých prostředků využívat, neboť člověk je ve své pravé podstatě tvor společenský a v tomto období je touha být součástí jakékoliv skupiny velmi silná. Společně prožívané radosti i starosti a společné zážitky jsou hlavním faktorem, který mladé lidi pohání k tomu, aby společnost vrstevníků vždy vyhledávali. Faktem však

⁶³ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 64.

⁶⁴ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál, 2011, s. 63.

⁶⁵ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, s. 34.

zůstává, že charakter volnočasových aktivit realizovaných v rámci jednotlivých vrstevnických skupin závisí především na osobnostní zralosti jejich jednotlivých členů.

Neméně významným faktorem ovlivňujícím způsob trávení volného času mládeže jsou i **masmédia**, tj. hromadné sdělovací prostředky. Masmédia mají tu výhodu, že umožňují ovlivňovat velké množství lidí najednou a kdekoliv na světě. Ve 20. století prošla rychlým vývojem jak tradiční média tištěná (knihy, časopisy), tak média zaměřená na akustické nebo obrazové zpracování informací (film, rozhlas, televize). Masmédia výrazně rozšířila svoji nabídku z hlediska obsahu i metod, zvýšila dosah, vliv a význam. V posledních desetiletích je také doplnila média spjatá s rozvojem elektronických technologií (mobilní telefony, počítače, internet).⁶⁶

Masmédia plní ve vztahu k jednotlivcům i celé společnosti celou řadu funkcí. Kraus vymezuje čtyři základní funkce masmédií následovně:

- *informativní* (poskytují informace a rozšiřují poznání)
- *komunikativní* (uskutečňují spojení mezi událostí a příjemcem sdělení),
- *formativní* (umožňují ovlivňování osobnosti),
- *rekreativní* (poskytují zábavu a relaxaci).⁶⁷

Pro účely této práce mají největší význam funkce formativní a rekreativní. V současné době mají masmédia moc a prostředky mladého člověka výrazně ovlivnit, neboť výzkumy zaměřující se na způsoby využívání volného času ze strany mládeže ukazují, že tito tráví před televizními obrazovkami a na internetu značné množství času. Charakter obsahu sdělení může u mladé generace ovlivnit způsob jejich následné komunikace mezi vrstevníky, oblékání, postoje či doposud uznávané hodnoty. Masmédia zároveň mohou měnit atraktivitu jednotlivých zájmových činností, určovat aktivity, které jsou právě „in“ a vymezovat ty, které jsou již „out“.

Z hlediska příjemce obsahu sdělení v masmédiích jsou děti a mládež relativně nejvíce ovlivnitelní. Na tuto část populace zanechávají záporné vlivy médií jak po fyziologické, tak po psychické stránce výraznější negativní následky než na dospělých. Působení médií na dospívající jedince je proto třeba více usměrňovat.⁶⁸

⁶⁶ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, s. 128.

⁶⁷ KRAUS, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 64-65.

⁶⁸ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání Praha: Portál, 2008, s. 125.

2.6 Dílčí závěr

Volný čas je součástí života každého jedince a jeho náplň byla vždy provázána s prostředím, ve kterém je realizován. Dle Vážanského lze na oblast volného času nahlížet ze dvou odlišných rovin, a to pozitivní a negativní. *V rovině negativní* je volný čas vnímán jako doba, která zůstane po splnění všech pracovních či studijních povinností nebo povinností v domácnosti a také uspokojení fyziologických potřeb v průběhu celého dne, jedná se tedy o zbytkový čas, který nám po splnění všech našich denních povinností a uspokojení potřeb zůstal. *V rovině pozitivní* je volný čas chápán jako disponibilní doba, ve které si jedinec svobodně, na základě své vůle a rozhodnutí volí, jakým způsobem bude právě tuto dobu trávit.⁶⁹

Je zajímavé, že zatímco lidé na konci 18. století volným časem téměř nedisponovali a dožadovali se zkrácení pracovní doby, která tvořila podstatnou část dne, aby mohli mít více času na regeneraci ducha a na svoji rodinu, dnes lidé zůstávají v zaměstnání nad rámec vymezené pracovní doby, často dobrovolně, berou si jí i domů a možnosti dovolené někteří téměř nevyužívají. Volný čas je tak v kontextu s tímto považován poměrnou částí dnešní populace za neefektivní, neproduktivní a bezcennou část dne.

Jinou tendenci ve způsobech využívání volného času lze však sledovat u dnešní mládeže. Ta, ačkoliv disponuje mnohem větším objemem volného času než předchozí generace, neví co si s ním počít či jak jej účelně využít. Tuto skutečnost lze pokládat za jeden z důvodů, proč mládež podléhá nejrůznějším vlivům, neboť doufá, že jí dokážou nasměrovat a zaujmout. Lze jen věřit, že společnost dokáže rozlišit mezi vlivy pozitivními a negativními, přičemž pozitivní vlivy bude podporovat a negativní ovlivňovat.

V České republice existuje v současné době nepřeberné množství formálních i neformálních, státních i soukromých organizací či institucí nabízejících mládeži kvalitní využití volného času. *„Kvalitní náplň pro volný čas samozřejmě nevyřeší všechno, ale pokud je pestrá nabídka vhodných aktivit, má jedinec šanci, že v něčem bude úspěšný, o něco se bude snažit...“*⁷⁰

⁶⁹ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vydání Praha: Pring-Tipa, 2001, s. 30.

⁷⁰ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, s. 49.

3 TRESTNÁ ČINNOST MLADISTVÝCH

V úvodu této kapitoly je třeba vymezit pojmy trestná činnost, kriminalita a delikvence, neboť uvedené odborné termíny v běžné mluvě mohou, stejně tak jako pojmy mládež a mladistvý, významově splývat. Za *trestný čin* lze považovat pouze takový čin, který je přesně definovaný v platném trestním zákoně. Termín *kriminalita* používáme jako synonymum výrazu skutečná kriminalita a jedná se o skupinu všech trestných činů uvedených v zákoně a spáchaných kýmkoli, tedy i osobou, která ještě není trestně odpovědná. *Delikvencí* lze chápat všechny typy jednání, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků.⁷¹ S ohledem na stanovené téma této práce a s přihlédnutím k nejednotnému vymezení spodní a horní věkové hranice mládeže bude dále používáno ve vztahu k mládeži převážně termínu kriminalita či delikvence, neboť tyto jsou obsahově širší.

3.1 Úvodní charakteristika

Kriminalita mládeže je závažným sociálně patologickým jevem, který vždy byl, je a bude stát v centru pozornosti. Jedná se o nejzávažnější sociálně patologický jev, tzn. poruchu chování, projevující se v porušování trestněprávních norem.⁷²

V současné době je problematika kriminality jako sociálně patologického jevu předmětem zájmu celé řady studijních oborů. K dané problematice se vyjadřuje rovněž značné množství normativních věd, které se zabývají tím, co se za kriminalitu považuje (právní vědy) a společenských věd, které se soustředí a popisují všechno to, co kriminalita skutečně je (psychologie, pedagogika, sociologie atd.). Neméně významnou vědeckou disciplínou, která se vyčlenila z trestního práva a která si oblast kriminality mládeže také nárokuje, je kriminologie. V důsledku širokého spektra definic vztahujících se k danému jevu je vhodné uvést alespoň některé z nich.

„*Kriminalitu (z lat. criminalis = zločinný; crimen = zločin) můžeme definovat jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které*

⁷¹ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál, 2011, s. 311-314.

⁷² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 2005, s. 267.

se v konkrétní společnosti vyskytly a vyskytují. Jedná se o činy a chování sankcionovatelné podle trestního zákona.⁷³

„Delikvence (z lat. *delinquere* = provinít se) je z hlediska společensky nepřijatelného chování širším pojmem. Jedná se o chování, které se týká nejen kriminality. Zahrnuje také činy, které nejsou tzv. jinak trestné.“⁷⁴

Hovořím-li v této části práce o kriminalitě mládeže, mám tím na mysli kriminalitu páchanou osobami ve věku od 15 do 18 let, neboť z pohledu trestního práva bych byla nucena do pojmu mládež zahrnout i věkovou kategorii dětí (do 15 let) a mladistvých (15 až 18 let).

Trestná činnost páchaná mládeží se od trestné činnosti páchané dospělými pachateli v mnoha ohledech liší, má své zvláštnosti a specifika. Tyto odlišnosti jsou podmíněny především stupněm psychického a tělesného vývoje, osobnostními vlastnostmi a zkušenostmi jedince a motivací k páchání trestné činnosti. Zvláštnosti způsobu páchání trestné činnosti mládeže lze charakterizovat takto:⁷⁵

- výběr předmětu útoku je determinován odlišným hodnotovým systémem;
- trestná činnost je ve většině případů páchána skupinově s nízkou úrovní organizace;
- zpravidla schází příprava ke spáchání trestné činnosti, a pokud je trestná činnost připravována, úroveň přípravy je povrchní a nedokonalá;
- chování je charakteristické neúměrnou brutalitou, která se nejčastěji projevuje např. zbytečnou devastací okolí a předmětů;
- nevýhoda spočívající v nedostatku věku, fyzické síly apod. je nahrazována neúměrnými prostředky k překonání překážky a cíle;
- kriminální delikty bývají páchány často pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek, jimiž je posilována odvaha a agresivita;
- při recidivě trestné činnosti volí mladiství pachatelé stejný způsob spáchání a své konání z předchozí trestné činnosti opakují;
- alibi si zajišťují u svých kamarádů nebo v rámci party, obvykle však až po spáchání trestné činnosti;

⁷³ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání Praha: Grada Publishing, 2009, s. 156.

⁷⁴ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání Praha: Grada Publishing, 2009, s. 156.

⁷⁵ STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 254-255.

- s připravovanou trestnou činností se velmi často svěřují svým kamarádům nebo členům party a zpravidla schází snaha spáchání trestného činu utajovat;
- předmětem zájmu jsou obvykle předměty, které aktuálně potřebují;
- rozhodování a jednání je spíše emotivní než racionální apod.

Osobnostní charakteristikou mladých pachatelů se zabývá široké spektrum odborných publikací. Tyto se pokouší vymezit určité psychické a osobnostní zvláštnosti této části populace, na základě kterých by bylo možné definovat jednotný osobnostní model mladého delikventa. Přes veškeré provedené výzkumy a pokusy popsat typické znaky mladého pachatele dospěla odborná veřejnost k závěru, že univerzální osobnostní model neexistuje a lze usuzovat jen na obecnější znaky. Každá lidská bytost je jedinečná, disponuje svými charakteristickými vlastnostmi, má osobitý vztah k okolnímu prostředí a pohání ji různé motivátory. „*Pro motivaci trestné činnosti mládeže je charakteristické, že se v mnoha případech jedná o následek jejich nezralosti, když často nejsou schopni vysvětlit své společensky nebezpečné jednání.*“⁷⁶

3.2 Etiologie trestné činnosti mladistvých

„*Příčiny vzniku a rozvoje delikvence jsou multifaktoriální.*“⁷⁷ Delikventní jednání je výsledkem působení celé řady různých faktorů, které se vzájemně ovlivňují a podmiňují. V kontextu s tímto nelze za determinanty kriminálního chování označit pouze genetické predispozice či vliv prostředí. Je třeba posuzovat jednotlivé kriminogenní faktory jak samostatně, tak v souvislostech. Příčinami kriminality jsou všechny jevy, které mohou v konkrétním případě vyvolat záměr, pohnutku a motivaci trestný čin spáchat.⁷⁸ Znalost příčin a podmínek delikventního jednání mládeže lze považovat za jeden ze základních předpokladů prevence těchto jevů.

Příčiny delikvence a kriminality mládeže se také snaží objasnit biologické, psychologické a sociologické teorie. *Biologicky orientované teorie* se soustředí na vliv vrozených biologických vlastností, *psychologicky orientované teorie* vycházejí z osobnosti jedince a jeho celkového duševního stavu a *sociologicky orientované teorie* zaměřují svou

⁷⁶ STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 258.

⁷⁷ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vydání Praha: Triton, 2008, s. 160.

⁷⁸ ZÓUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vydání Praha: Armex Publishing, 2004, s. 14.

pozornost na celkové prostředí obklopující daného jedince, tj. rodinu, školu, vrstevnické skupiny apod.

Jak již bylo výše naznačeno, faktorů podmiňujících vznik a rozvoj delikventního jednání je celá řada a nabízí se i jejich různá klasifikace. Lze užít např. tradiční rozlišení faktorů na *endogenní* (vnější) a *exogenní* (vnitřní). Mezi exogenní faktory řadíme jak vliv rodiny, školy a vrstevníků, tak i celé společnosti. Za endogenní faktory pak považujeme genetické a osobnostní dispozice.⁷⁹ Rovněž lze užít rozlišení faktorů podmiňujících vznik a rozvoj delikventního jednání na *biologické* (dědičnost, věk, pohlaví), *psychické* (poruchy osobnosti, hyperaktivita) a *sociální* (rodina, škola, vrstevnické skupiny a způsob trávení volného času, média).

Naproti tomu jiný kolektiv autorů vymezil mnohem podrobnější okruh faktorů mající vliv na možný vznik delikventního chování u mládeže následovně:

- individuální zvláštnosti, které jsou podmíněné geneticky, chorobou, duševní poruchou, osobnostními dispozicemi,
- poruchy socializace v důsledku negativního působení blízkého sociálního prostředí (zejména rodiny a školy),
- psychické zvláštnosti, které jsou podmíněny věkem, generačními protesty, vliv vrstevnických skupin,
- sociálně patologické jevy menší závažnosti (např. alkoholismus, drogy).⁸⁰

Straus považuje za nejčastější příčiny, které vedou mládež k páchání kriminálních deliktů *špatnou výchovu v rodině, vliv okolí a party, nedostatečné působení školy a nedostatečné a neúplné vzdělání*.⁸¹ Se zřetelem na sociálně pedagogický charakter této práce se jeví tento taxativní výčet příčin kriminálního chování jako nejvhodnější.

Rodina jako nejvýznamnější socializační činitel má možnost se na formování osobnosti mladého člověka a jeho mravním vývoji jak podílet, tak i podepsat, a to jak v negativním, tak i v pozitivním slova smyslu. Pokud rodina neplní potřebné výchovné funkce nebo je plní nedostatečně, může být výrazným „spolupachatelem“ následného delikventního chování svých dětí. Je potřeba si uvědomit, že rodina poskytuje mladému

⁷⁹ SCHELLEOVÁ, I. et al. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání Praha: Eurolux Bohemia, 2004, s. 22.

⁸⁰ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 2005, s. 279.

⁸¹ STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 252-254.

člověku určité vzorce chování, který je pak napodobuje a postupně přejímá za své. „Rodič, který se chová delikventně, nadměrně pije, bere drogy, je často nezaměstnaný nebo má jiné projevy „sociální nepřizpůsobivosti“, také zvyšuje pravděpodobnost, že dítě bude během dospívání přestupovat meze zákona.“⁸² Důležitost kvalitní rodinné výchovy spočívá především v tom, že rodiče, stejně tak jako ostatní rodinní příslušníci, mají jako jediní na osobnostní vývoj jedince vliv již od jeho narození. Dítě dokáže být velmi pečlivým pozorovatelem. Vnímá celkovou atmosféru, všimá si chování jednotlivých rodinných příslušníků, slyší hádky a vidí, jaký mají rodiče mezi sebou vztah. Všechny zásady a pravidla, která jsou dítěti ze strany rodiny vštěpována, pokud jsou vštěpována, se v průběhu dospívání rozvíjejí a podílejí se tak na utváření jeho charakterových vlastností.

Delikventní chování dospívajících jedinců však není zapříčiněno pouze špatnou výchovou, ale i dalšími faktory. Za základní kriminogenní faktory v rodině lze dle Strause považovat tyto:⁸³

- *rozvrácená rodina,*
- *závislost rodičů na alkoholu nebo jiných omamných látkách,*
- *kriminalita rodinných příslušníků,*
- *nepřiměřená výchova (přehnaná tvrdost či přehnaná shovívavost),*
- *lhostejnost rodičů (např. ke způsobu trávení volného času),*
- *pobyt dítěte v dětském domově,*
- *přílišná zaměstnanost rodičů,*
- *změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání.*

Vrstevnická skupina se v průběhu dospívání stává nejvýznamnější referenční skupinou, která mnohdy zastihuje svým vlivem všechny ostatní skupiny, včetně původní rodiny. Mladý člověk přichází do styku s vrstevníky buď v rámci formálních skupin (škola, zájmové organizace), anebo neformálních skupin, které vznikají právě vydělením ze skupin formálních (parta spolužáků).⁸⁴ Míra vlivu vrstevnické skupiny na jedince je odvislá od jeho očekávání. Pokud tento vyrůstá v rodině, která se mu dostatečně nevěnuje, nezajímá se o to, co dělá ve svém volném čase a vůbec je celkově lhostejná vůči jeho

⁸² MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *MLÁDEŽ A DELIKVENCE*. 3. vydání Praha: Portál. 2011, s. 45.

⁸³ STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 252.

⁸⁴ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *MLÁDEŽ A DELIKVENCE*. 3. vydání Praha: Portál. 2011, s. 81-82.

potřebám, je pravděpodobné, že bude vyhledávat takovou společnost, která mu nabídne pochopení, účast a útěchu. Naproti tomu rodina, kde panuje silně autoritativní výchovný styl, může u mladého člověka v prostředí vrstevníků evokovat potřebu rebelovat, vyniknout a být zajímavým. „*Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování.*“⁸⁵

Dospívání není provázeno jen hledáním vlastní identity, ale i touhou být součástí „něčeho“. Pokud jedinec nevyrostá v prostředí, které by jej podporovalo, je logické, že takovouto podporu bude hledat jinde. Touha mladého člověka zalíbit se a být přijat svými vrstevníky je spojena jak se změnou jeho zevnějšku a způsobu vyjadřování, tak i celkového postoje k životu. V rámci změny celkového postoje pak může mladý člověk přehodnotit svůj vztah ke škole, k autoritám i k zájmům. V takovémto případě je již jen kousek od toho, aby přehodnotil i svůj vztah k nežádoucím či dokonce sociálně patologickým jevům. „*Kouření škodí zdraví, ale kouří všichni, tak proč bych se měl lišit. Když to jednou zkusím, tak se přeci nemůže nic stát.*“

Vrstevníci se sdružují v partách, gangách či ve skupinách. Uvedená uskupení mohou být za určitých podmínek společensky nežádoucí. Jedná se o případy, kdy prosazují negativistické postoje k okolnímu prostředí projevující se např. vandalstvím či rasovou nesnášenlivostí, dále inklinací ke konzumaci alkoholu či jiných omamných látek. Jedinec procházející obdobím dospívání ještě nemá dostatek zkušeností, tudíž negativním vlivům okolí snadno podléhá. „*Delikty spáchané v partě se vyznačují vysokou recidivou, která přerůstá do staršího i dospělého věku jedinců. Projevuje se zde rozpor mezi předčasnou tělesnou vyspělostí a mentální zralostí jedince.*“⁸⁶ Negativní vliv vrstevnických skupin považují, po nevhodné rodinné výchově, za druhý nejvýznamnější faktor působící na páchání trestné činnosti mládeže. Straus považuje za určující kriminogenní faktory tyto:⁸⁷

- *silná vůdčí osobnost party,*
- *anonymita party,*
- *agresivnost party při prosazování své ideologie,*

⁸⁵ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál. 2011, s. 83.

⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 3. vydání Praha: Portál, 2000, s. 146.

⁸⁷ STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 253.

- *sugestivní přebírání názoru, postoje party a zejména vedoucího party za vlastní,*
- *snaha zviditelnit se a zaujmout v partě respektovanou pozici.*

Další skupinou, která se na výchově mladého člověka společně s rodinou výrazně podílí, je **škola**. „*Jak slábnou vliv některých rodin na děti a jak se mocným socializačním vlivem v druhé polovině našeho století stávají také média a zároveň rostou obavy z neřízeného socializačního působení vrstevnických skupin, začíná být škola viděna jako málem jediné prostředí schopné garantovat „optimální“ či dokonce „vědecky domyšlené“ působení na dítě, jež je v souladu se zájmy společnosti.*“⁸⁸ Škola může v některých případech působit jako katalyzátor kriminogenních faktorů rodiny. Vztah mladého člověka ke škole je do značné míry ovlivňován jak osobností učitele, tak i celkovou organizací školní výuky. Za základní kriminogenní faktory ve školské výchově lze označit především tyto:⁸⁹

- *nepravidelná školní docházka,*
- *špatný prospěch,*
- *nevhodné chování žáků k učitelům nebo naopak učitelů k žákům,*
- *arogantní přístup učitele k žákům,*
- *špatná spolupráce rodičů se školou,*
- *nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy.*

V ideálním případě by měl být učitel ve vztahu k žákům přirozenou autoritou. Měl by je umět zaujmout a vhodně motivovat. V současné praxi se však můžeme setkat s celou řadou pedagogů, kteří mají značné nedostatky na „poli komunikace“. Tito neumí nebo nechtějí s žáky mluvit a případně ocenit jejich snahu, nemají zájem z nich „dostat“ to nejlepší a rovněž komunikace s rodinou žáka je buď minimální, nebo téměř žádná. Lze jen polemizovat nad tím, zda takovýto přístup vychází z nedostatku zkušeností nebo jen z pouhé lenosti. Pokud je absence zkušeností důvodem pedagogovy nečinnosti, lze dosáhnout nápravy. V opačném případě je třeba se mít na pozoru, neboť lenivý a pohodlný pedagog se pravděpodobně o zlepšení situace ve třídě nijak zvlášť snažit nebude, své třídní bezproblémové favority už přece má.

⁸⁸ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál. 2011, s. 65.

⁸⁹ STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 253-254.

Další příčinou, která může vést mládež k páchání kriminálních deliktů je jejich **nedostatečné a neúplné vzdělání**. Značné množství delikventní mládeže nemá ukončeno základní vzdělání. U některých z nich byla zjištěna podprůměrná inteligence, která se projevuje v nedostatku sebekritičnosti, scestných zájmech na straně jedné a naopak pocit podceňování na straně druhé. Toto vše bývá spojeno se snahou upoutat na sebe pozornost za každou cenu, s nedostatkem úcty k autoritám a se zvýšenými sklony k negativismu. Tito mladí lidé nemají konkrétní představy o životní perspektivě a to ani v relativně blízké budoucnosti.⁹⁰

S ohledem na vymezené téma je neméně významným kriminogenním faktorem, podmiňujícím mládež k delikventnímu chování, **nekvalitně trávený volný čas**. Mladý člověk, který nemá možnost či motivaci prožívat svůj volný čas smysluplně, má tendenci inklinovat k jakýmkoliv aktivitám, které jej momentálně uspokojí. Zpravidla se jedná o činnosti, které nevyžadují velké snažení a nejsou nijak náročné. Hlavním požadavkem je zábava a dobrodružství.

Jak již bylo výše zmíněno, v České republice existuje široké spektrum institucí nabízejících a umožňujících kvalitní trávení volného času. Tyto instituce však zpravidla navštěvují pouze bezproblémoví jedinci, neboť ti problémoví jsou po krátké chvíli, z důvodu porušování tamních pravidel, z kolektivu vyloučeni. Mladí lidé se tak znovu ocitají „na ulici“ s podobně nepřízřivými jedinci a využívají různé prostředky, které by je zabavily a vytrhly z nudy. V lepším případě mohou rezignovat na hledání jiných vhodných aktivit a inklinovat k pasivnímu trávení volného času jako je sledování televize či „surfování“ na internetu. V horším případě se pak mohou stát součástí skupiny, jež se zabavuje společensky nežádoucími aktivitami jako je např. vandalství a sprejerství. Takovéto aktivity je však zpravidla přestanou po čase bavit, hledají další možnou zábavu s prvky adrenalinu a odtud je již jen krůček k páchání trestné činnosti.

3.3 Struktura trestné činnosti mladistvých

Zdrojem dat o stavu, dynamice a struktuře kriminality mládeže jsou jak orgány činné v trestním řízení (policie, soudy, státní zastupitelství), tak i informace získané od obětí a pachatelů trestné činnosti. Orgány činné v trestním řízení nabízejí ke zjištění stavu kriminality mládeže dvě statistiky, a to policejní a soudní statistiku.

⁹⁰ Srov. STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 254.

V *policejní statistice*, jejíž údaje jsou poskytovány omezenému okruhu uživatelů, nalezneme trestné činy členěně do několika souhrnných kategorií (násilná, majetková, hospodářská, mravnostní kriminalita). Uvádí se zvláště kriminalita mládeže, podíl recidivistů i počet trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu. Zatímco tedy základní jednotkou policejní statistiky jsou trestné činy, tak v případě *soudních statistik* jsou to pachatelé trestné činnosti v různých stádiích soudního řízení (obžalování, souzení a odsouzení). Soudní statistiky také udávají kvantitativní údaje o vybraných trestných činech definovaných podle trestního zákona.⁹¹

„Při posuzování statistik kriminality je nutné si stále připomínat, že tzv. latentní kriminalita čili skutky proti zákonu, které nikdo nikdy neohlásil, je mnohem četnější (jak pokud jde o počty pachatelů, tak pokud jde o počty provinění) než kriminalita oznámená orgánům činným v trestním řízení, a z ní zase jen určitá část kriminality – tzv. objasněná kriminalita – je objasněna do té míry, aby se dal s jistotou určit pachatel trestného činu a jeho věk.“⁹²

Nejčastěji trestnou činností páchanou mládeží je **majetková kriminalita**. Převažují zde především krádeže prosté, krádeže vloupáním a kapesní krádeže. Krádeží se mládež dopouští převážně ve skupinách a v posledních letech byl rovněž zaznamenán posun od nahodile páchané trestné činnosti k typování objektů napadení. Výběr předmětu útoku je u mládeže stále závislý na momentální situaci a pravidlem tedy zůstává, že mladí lidé převážně odcizují předměty, které se jim momentálně líbí a které v dané chvíli chtějí, než ty, které skutečně potřebují. Výjimkou není ani okrádání rodinných příslušníků. Majetková kriminalita však může souviset i s užíváním omamných a psychotropních látek a v takovémto případě pak mládež odcizuje peníze či jakoukoliv věc, kterou lze obratem prodat, neboť cílem je získat co nejrychleji finanční obnos na koupě drogy.

Druhou nejčastější formou trestné činnosti páchanou mládeží představuje **násilná kriminalita**. Typickým znakem této trestné činnosti je její páchaní pod vlivem alkoholu nebo jiných omamných látek, které mladému člověku přidávají jak na odvaze, tak na agresivitě. Násilím demonstrují ve skupině svou sílu. Mladí násilníci často svým obětem vyhrožují s cílem je zastrašit a zabránit tak tomu, aby čin oznámili na policii. Nezanedbatelná část mládeže se také dopouští **výtržnictví a mravnostní kriminality**.

⁹¹ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál. 2011, s. 142.

⁹² MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál. 2011, s. 142.

Další typickou formou trestné činnosti mládeže je **drogová kriminalita**. Jedná se zejména o *šíření toxikománie* (např. přemlouvání a utvrzování ve správnosti zneužívat omamné a psychotropní látky) a *nedovolenou výrobu a držení omamných a psychotropních látek a jedů* jak pro jiného, tak pro vlastní osobu v množství větším než malém. Z hlediska závažnosti nelze opomenout ani **kriminalitu s rasovým a národnostním podtextem**. Tento druh kriminality se nejvíce rozvíjí zejména v extrémistických skupinách, ve kterých mladí lidé prosazují názor vůdce, aniž by se zabývali obsahem a dopadem tohoto názoru a konáním pod vlivem tohoto názoru.⁹³

3.4 Trestná činnost mladistvých z pohledu práva

Trestnou činnost mladistvých upravuje z hlediska trestního práva zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Vzhledem ke skutečnosti, že je zákon obvykle prezentován pod názvem **zákon o soudnictví ve věcech mládeže**, bude i v této kapitole dále používáno tohoto zkráceného označení.

„Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.“⁹⁴

Pro účely dalšího textu je třeba vymezit základní pojmy vztahující se k dané problematice. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje následující pojmy:⁹⁵

- *mládeží* se rozumí děti a mladiství,
- *dítětem* mladším patnácti let se rozumí ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku,

⁹³ Srov. STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 253-256.

⁹⁴ § 1 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

⁹⁵ § 2 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

- *mladistvým* se rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku,
- *protiprávním činem* se rozumí provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný,
- *orgány činnými* podle tohoto zákona jsou policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vychází z koncepce tzv. obnovující spravedlnosti. Tato koncepce, obecně řečeno, klade důraz jak na nápravu všech škodlivých následků způsobených trestnou činností mládeže, tak i na urovnání narušených vztahů mezi pachatelem a obětí. Koncepce současně zdůrazňuje využívání alternativních opatření při postihu mládeže za protiprávní činnost, přičemž vychází z předpokladu, že mladí delikventi musí nést za své chování následky, které jsou přiměřené jejich věku a dosaženému stupni mravního a rozumového vývoje.

Dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze mladistvému za protiprávní činnost uložit tři druhy opatření, a to výchovná, ochranná a trestní opatření.

Smyslem **výchovných opatření** není represivní působení, jedná se o nejmírnější formu trestání mladistvých.⁹⁶ Tato opatření usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu. Mezi výchovná opatření patří:

- *dohled probačního úředníka,*
- *probační program,*
- *výchovné povinnosti,*
- *výchovná omezení,*
- *napomenutí s výstrahou.*

Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.⁹⁷

⁹⁶ JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání Praha: Leges, 2010. s. 449.

⁹⁷ § 16 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

Probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.⁹⁸

Výchovnou povinností, která může být mladistvému uložena, se rozumí povinnost bydlet s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, jednorázově nebo ve splátkách zaplatit přiměřenou peněžitou částku na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, vykonat bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, usilovat o vyrovnání s poškozeným, nahradit podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispět k odstranění následku provinění, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, podrobit se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti.⁹⁹

Výchovné omezení má na rozdíl od výchovné povinnosti podobu zákazu určitého chování. Uložením takového omezení lze zakázat navštěvovat určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí, stýkat se s určitými osobami, zdržovat se na určitém místě, přechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění, užívat návykové látky, účastnit se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích, měnit bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu či měnit bezdůvodně svoje zaměstnání.¹⁰⁰

Pokud je mladistvému uloženo *napomenutím s výstrahou*, tak má podobu důrazné výtky protiprávnosti jeho činu a upozornění na konkrétní důsledky, jež mu hrozí v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost. Napomenutí se ukládá mladistvému za přítomnosti jeho zákonného zástupce.¹⁰¹

⁹⁸ § 17 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

⁹⁹ § 18 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁰⁰ § 19 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁰¹ § 20 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

Účelem **ochranných opatření** je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před páchaním provinění mladistvými. Patří sem:

- *ochranné léčení,*
- *zabezpečovací detence,*
- *zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- *ochranná výchova.*¹⁰²

Trestní opatření jsou nejtvrděší formou potrestání mladistvých. Trestní opatření musí vzhledem k okolnostem případu, osobě i poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého. Výkonem trestního opatření nesmí být v žádném případě ponížena lidská důstojnost. K trestním opatřením patří:

- *obecně prospěšné práce,*
- *peněžité opatření,*
- *peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,*
- *propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,*
- *zákaz činnosti,*
- *vyhoštění,*
- *domácí vězení,*
- *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),*
- *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,*
- *odnětí svobody nepodmíněné.*¹⁰³

Přes značné množství formálních sankčních opatření vůči mladistvým pachatelům, taxativně uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, se v praxi osvědčují i mimosoudní způsoby vyřizování věcí jakými jsou např. alternativní tresty, odborné poradenství, komunitní programy a probace. Hlavním úkolem je zabránit dospívajícímu jedinci v páchaní další trestné činnosti a odvrátit tak jeho nežádoucí osobnostní vývoj.

¹⁰² § 21 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁰³ § 24 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy o soudnictví ve věcech mládeže.

Významný vliv při práci s delikventními jedinci má Probační a mediační služba, jejíž činnost je upravena zákonem č. 257/2000 Sb. ze dne 14. července 2000 o **Probační a mediační službě**. „*Probace (z lat. zkouška, vyzkoušení, důkaz) obsahuje prvky sociální, psychologické a pedagogické pomoci a poradenství. Jde o specifický postup v rámci uplatnění sankcí nespojených s odnětím svobody...*“¹⁰⁴ Mediací lze rozumět vytvoření kontaktu mezi pachatelem a poškozeným s cílem urovnání sporů.

Nelze opomenout činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí, jejíž činnost je upravena zákonem č. 359/2009 Sb. ze dne 9. prosince 1999 o **sociálně-právní ochraně dětí**. Jak již bylo dříve uvedeno, dítětem se zde rozumí nezletilá osoba. Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití.¹⁰⁵ Sociálně-právní ochrana dětí v současné době také představuje řešení velmi složitých situací, ve kterých se děti nacházejí. Může se jednat o situace vzniklé např. v důsledku značné zaměstnanosti rodičů, kteří dětem svoji nepřítomnost a nedostatek času a zájmu o ně kompenzují velkým finančním obnosem, který pak děti využívají nevhodným způsobem. Orgány sociálně-právní ochrany dětí se mohou dále podílet na řešení nežádoucích situací vzniklých v důsledku nezaměstnanosti rodičů, rozvodu rodičů, apod.¹⁰⁶

3.5 Prevence kriminality mladistvých

„*Prevenčí kriminality rozumíme soubor nejrůznějších aktivit mimotrestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit jejího zmenšení.*“¹⁰⁷ Z uvedené definice lze odvodit, že do prevence kriminality spadají všechny aktivity snažící se páčání trestných činů předcházet, snižovat jejich výskyt a neutralizovat příčiny a podmínky jejich vzniku.

¹⁰⁴ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání Praha: Grada Publishing, 2009, s. 199.

¹⁰⁵ § 6 písm. c) zákona č. 359/2009 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁰⁶ KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, s. 11.

¹⁰⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. 1. vydání Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 159.

Základním předpokladem úspěchu veškerých preventivních aktivit ve vztahu k mládeži je nejen jejich včasné, ale především dlouhodobé působení. Působení preventivních aktivit by mělo směřovat do těchto oblastí:¹⁰⁸

- *péče o rodinu,*
- *spolupůsobení školy při výchově,*
- *vytváření podmínek pro aktivní trávení volného času,*
- *vytváření pracovních příležitostí,*
- *pomoc dětem a mladistvým žijícím ve špatných životních a výchovných podmínkách,*
- *potírání alkoholismu a nealkoholové toxikomanie,*
- *posílení výchovného účelu trestního řízení.*

Prevenici kriminality lze dělit dle několika hledisek, a to podle toho, na koho a jak se zaměřuje její působení. Pokud je cílem jejího působení osoba potenciálního pachatele, hovoříme o **prevenci sociální**. Aktivity **situační prevence** jsou směřovány k omezení kriminogenních příležitostí, což v praxi znamená mj. užívání technických opatření, jež potenciálním pachatelům znesnadňují kriminální chování. Dalším typem je **prevence viktimmnosti a pomoc obětem trestného činu**, tj. prevence toho, jak se nestát obětí trestné činnosti.¹⁰⁹

Prevence kriminality lze také dělit na prevenci primární, prevenci sekundární a terciární.

Do oblasti **primární prevence** spadají veškeré výchovné, vzdělávací, volnočasové a poradenské aktivity. Primární prevence je zaměřena obecně na celou populaci. Zvláštní pozornost je věnována pozitivnímu ovlivňování dětí a mládeže (využívání volného času, možnosti kulturního, sportovního vyžití, všeobecný přehled, seznámení se s důsledky protispoločenského chování atd.). Těžiště primární prevence tak spočívá především v rodině a ve škole. *„Cílem primární prevence nemůže být pouhá absence sociálně*

¹⁰⁸ MUSIL, J., SUCHÁNEK, Z., KONRÁD, Z. *Kriminalistika*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2004, s. 528.

¹⁰⁹ Srov. VEČERKA, K. et al. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 1. vydání Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, s. 6.

*patologických jevů, cílem musí být prevalence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s jednáním protispolečenským.*¹¹⁰

Sekundární prevence se zabývá rizikovými (potencionálně ohroženými) jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (např. mladí lidé vyskytující se v místech se zvýšenou kriminalitou), sociálně patologickými jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, šikana, sprejerství, vandalismus, apod.) a kriminogenní faktory. Cílem je minimalizovat zjevné ohrožení a ovlivňovat příp. eliminovat negativní jevy. Mezi instituce, které se zabývají sekundární prevencí, řadíme poradny, krizová centra, střediska preventivně výchovné péče, kontaktní centra, linky telefonické pomoci atd.

Terciární prevence spočívá v resocializaci a určité alternativní socializaci osob, které se již trestné činnosti dopustily. Jedná se tedy o prevenci recidivy. Významnou úlohu v procesu terciární prevence zastávají např. pracovníci Probační a mediační služby.

Preventivní aktivity se uskutečňují jak na celostátní, tak na regionální a místní úrovni. *Na meziresortní úrovni* spočívá těžiště spolupráce ve vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k tradiční (obecné) kriminalitě. *Na rezortní úrovni* programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, obohacují jejich běžné činnosti o nové prvky a přístupy a ovlivňují tvorbu příslušné legislativy. Podstatou systému prevence kriminality *na místní úrovni* je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, potřeby i možnosti.¹¹¹

Z hlediska účinnosti jsou nejefektivnější programy prevence kriminality na místní úrovni, jejichž podstatou je součinnost orgánů státní správy, samosprávy, policie a nestátních neziskových organizací. Záběr programu je podmíněn místní situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky. Za realizaci programů prevence kriminality nesou odpovědnost obecní zastupitelstva. Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky jim poskytuje metodickou a konzultační podporu, vzdělávání a za stanovených podmínek i dotační prostředky na realizaci preventivních projektů.¹¹²

¹¹⁰ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál. 2011, s. 263.

¹¹¹ *Prevence kriminality v České republice* [online]. MVČR [cit. 2013-09-18]. Dostupné z: <<http://www.prevencekriminality.cz/o-prevenci-kriminality/teoreticky-uvod>>.

¹¹² *Prevence kriminality v České republice* [online]. MVČR [cit. 2013-09-18]. Dostupné z: <<http://www.prevencekriminality.cz/o-prevenci-kriminality/teoreticky-uvod>>.

V souvislosti s problematikou ohrožené mládeže je nejvýznamnější aktivitou MVČR na poli prevence projekt **Systém včasné intervence a Tým pro mládež**, jejímž autorem je již zmiňovaný Odbor prevence kriminality. Na projektu se dále podílejí zástupci orgánů sociálně-právní ochrany dětí, Probační a mediační služby, Policie České republiky, obecní policie, soudů, státního zastupitelství, škol a školských zařízení atd. Cílem projektu je zefektivnění spolupráce mezi výše uvedenými institucemi a vytvoření praktických opatření, které tvoří samotný proces pomoci a intervence.¹¹³

3.6 Dílčí závěr

Dnešní společnost nabízí mladému člověku širokou paletu volnočasových aktivit a bez podpory dospělých je velmi obtížné, aby se v této nabídce správně orientoval a zvolil si tu, která jej bude uspokojovat. Pokud mladý člověk není povzbuzován k tomu, aby svůj volný čas kvalitně využíval, může inklinovat k nicnedělání a nudě, případně podlehnout protispolečenskému jednání.

Kriminalita mládeže je jedním z nejzávažnějších jevů vyskytující se v každé společnosti. Mládež se samozřejmě dopouštěla trestné činnosti vždy, ale tato splývala s trestnou činností dospělých. Až do konce 19. století mládež podléhala stejným sankcím a byla vězněna ve stejných ústavech jako dospělí. Dnes je kriminalita mládeže posuzována samostatně a v kriminalistických statistikách je uváděna jako část kriminality celkové. V souvislosti s tímto stojí za zmínku výzkumy publikované IKSP¹¹⁴, který je teoretickým, analytickým a výzkumným pracovištěm mezioborového zaměření. Zřizovatelem a řídicím orgánem IKSP je Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Činnost IKSP je mimo jiné zaměřena na vytváření, udržování a aktualizaci poznatků o stavu a vývoji kriminality mládeže a dalších sociálně patologických jevů.

Příčin kriminality mládeže je nemalé množství a u některých mladých pachatelů přesnou příčinu delikventního jednání nelze vymezit ani pojmenovat. Nehledě na skutečnost, že mládež sama není často schopná vysvětlit, proč se trestné činnosti dopouští. Příčiny lze hledat v samotné osobnosti mladého delikventa či v prostředí ve kterém žije a ve kterém dospívá. Mezi nejzávažnější příčiny podněcující mládež

¹¹³ Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky [online]. MVČR [cit. 2013-09-19]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/seznamte-se-odbor-prevence-kriminality-460981.aspx>>.

¹¹⁴ Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. IKSP [cit. 2013-08-12]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/cinnost.html>>.

k páčání trestné činnosti patří špatná výchova v rodině, nedostatky ve školní výchově, účast jedince ve společensky nežádoucí skupině vrstevníků, nekvalitně trávený volný čas či malá nabídka volnočasových aktivit. K podléhání negativním vlivům, které zapříčiňují následné delikventní jednání, přispívá také mravní a rozumová nezralost dospívajících jedinců a nedostatek životních zkušeností.

Preventivní aktivity cílené proti kriminalitě mládeže jsou podmíněny včasným a dlouhodobým působením. Pro příznivý vývoj společnosti je mnohem výhodnější negativním jevům včas předcházet, než je později obtížně řešit. Významnou pedagogickou disciplínou na poli prevence kriminality je sociální pedagogika, která pro svůj interdisciplinární a transdisciplinární charakter má možnost postihnout značné množství kriminogenních faktorů.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravil problematiku postihu mladých pachatelů. Trestní opatření jsou používána až v krajních případech a z toho důvodu se dává přednost opatřením výchovným a ochranným, které se jeví účinnější. „*Mladistvé provinilce co nejméně trestati, co nejvíce vychovávat, a je-li nutné trestati, pak i trestem vychovávat a polepšovat.*“¹¹⁵ Hlavním cílem je tedy mladého pachatele převychovat, napravit a pokusit se jej znovu svést na správnou cestu. Kriminalita mládeže jako sociálně-patologický jev nikdy zcela nevyumizí, bude vždy součástí naší společnosti a jen na té je, jakým způsobem a v jakém množství v ní bude zastoupena.

¹¹⁵ ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 36.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU

V předchozích kapitolách bylo cílem, za pomoci odborné literatury, charakterizovat tři samostatné kategorie: mladistvé resp. mládež, volný čas a trestnou činnost mladistvých. Studium dostupné literatury a ostatních informačních zdrojů bylo zjištěno, že v dané oblasti bylo realizováno značné množství výzkumů.

V praktické části se pokusím na základě provedeného výzkumu postihnout a vysvětlit způsob trávení volnočasových aktivit mládeže a množství volného času ve vztahu k páčání trestné činnosti. Cílem tedy bude zjistit jak a kde mládež s delikventní zkušeností či bez ní volný čas nejčastěji tráví a zda má množství volného času vliv na páčání trestné činnosti.

4.1 Předpoklady výzkumu

Hypotézy

Před vlastní realizací výzkumu byly stanoveny následující hypotézy:

- **Hypotéza 1:** Osoby bez delikventní zkušenosti jsou více zapojeni do organizované zájmové činnosti.
- **Hypotéza 2:** U třech nejčastěji uváděných volnočasových aktivit u osob s delikventní zkušeností jsou zastoupeny neorganizované volnočasové aktivity.
- **Hypotéza 3:** Osoby s delikventní zkušeností preferují ve volném čase aktivity s adrenalinovým podtextem.

Metoda výzkumu

Jako nejvhodnější metoda pro získání relevantních dat byla zvolena metoda dotazníkového šetření. Tato metoda je ve společenských vědách nejrozšířenější metodou, a to především z důvodu získání velkého počtu údajů při poměrné časové úspornosti. S ohledem na charakteristiku výběrového souboru byl zvolen jednoduchý nestandardizovaný dotazník. Úkolem dotazované osoby, tedy respondenta, bylo opovědět na otázky 1 až 6 zaškrtnutím jedné z několika nabídnutých alternativ odpovědí a zvolenou odpověď označit křížkem. Výjimkou byla otázka č. 7, kde bylo požadováno označení pěti možností ze všech nabízených alternativ, příp. volné vepsání požadovaných informací na určené místo. Otázky v dotazníku byly formulovány krátce, ale tak, aby postihovaly zkoumaný předmět a vyčerpávaly podstatné symptomy, reakce a názory. V dotazníku se

nenacházejí dvojsmyslné prvky, počet otázek byl volen tak, aby respondent nad dotazníkem strávil co nejméně času. Otázky jsou formulované tak, aby si respondent nemusel svou odpověď dlouze rozmyslet a bylo tak eliminováno možné zkreslení.

Charakteristika výběrového souboru

Výběr respondentů probíhal prostřednictvím účelového výběru, kdy výběrovým kritériem byl věk respondenta. Jako výzkumný soubor byl vybrán dostupný vzorek a z tohoto důvodu skupinu respondentů tvořili studenti – chlapci prvních, druhých a třetích ročníků středního odborného učiliště, tj. mládež ve věku 15 až 18 let. Velikost výběrového souboru je 120 respondentů, kteří vyplňovali shodný dotazník. Na základě odpovědí u otázek 1 a 6 byly respondenti následně rozděleni na dvě skupiny.

První skupinu tvoří chlapci ve věku 15 až 18 let, kteří již mají nějakou delikventní zkušenost a dopustili se nějakého přestupku. Jedná se o skupinu *osob s delikventní zkušeností*.

Druhou skupinu tvoří chlapci ve věku 15 až 18 let, kteří uvedli, že nemají žádnou delikventní zkušenost a nedopustili se ani žádného přestupku. Jedná se tedy o skupinu *osob bez delikventní zkušenosti*.

Předvýzkum

Z důvodu zjištění, zda jsou otázky v dotazníku respondentům srozumitelné, zda dotazník není příliš náročný a zda jeho vyplnění nezabírá příliš velké množství času, byl proveden předvýzkum. Předvýzkum byl proveden v měsíci říjnu 2013, po předchozí domluvě s ředitelem školy v průběhu vyučování, a to přímo mou osobou. Předvýzkum byl proveden na vzorku 10 respondentů, se kterými již dále nebylo pracováno. Předvýzkum odhalil potíže s pochopením otázky č. 6, kdy nebylo respondentům jasné, co znamená „*delikventní zkušenost*“. Z tohoto důvodu byl dotazník doplněn o vysvětlení daného termínu.

Podmínky při sběru dat

Samotný výzkum probíhal v průběhu listopadu až prosince roku 2013 za pomoci výchovného poradce středního odborného učiliště, který jej v dané škole, se svolením ředitele školy, v jednotlivých třídách provedl. Prázdné dotazníky byly výchovnému poradci předány v listopadu 2013, výzkum tento měsíc i započal a ukončen byl 13. prosince 2013, téhož dne mi byly vyplněné dotazníky předány zpět k vyhodnocení. Vzhledem k tomu, že

dotazníky byly distribuovány výchovným poradcem a po vyplnění, v rámci běžné výuky, byly vybrány zpět, byla návratnost dotazníků stoprocentní.

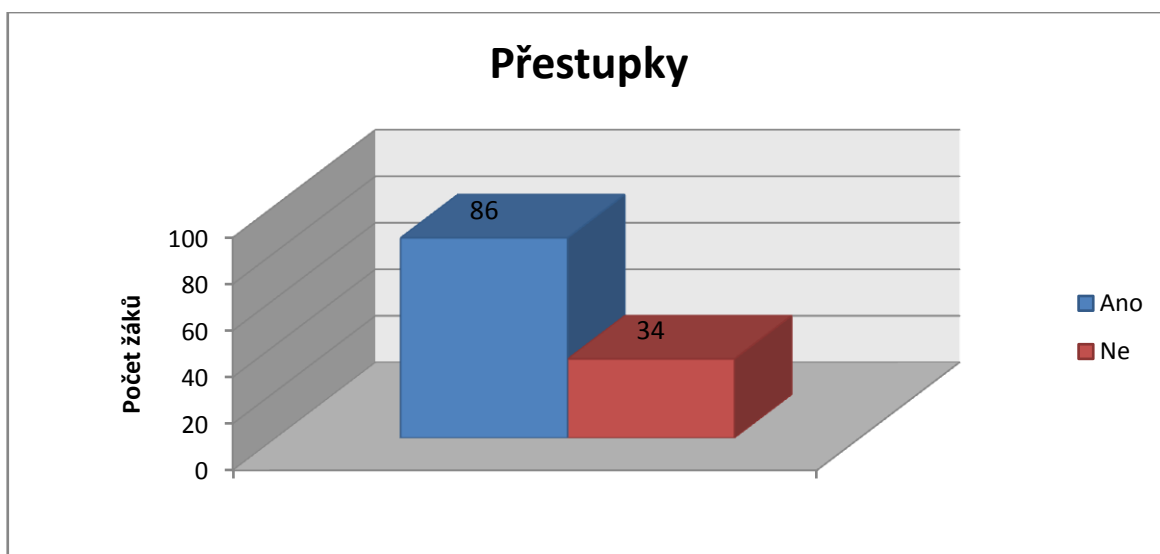
Metody vyhodnocení dotazníků

Z dotazníků od respondentů byla získaná data přenesena do výsledných archů. Hodnoty byly následně zpracovány do grafů, které jsou prezentovány v následující kapitole. Získaná data byla většinou zpracována v absolutní hodnotě, respektive v jejich součtech a dále v procentech. U otázky č. 7, kde bylo požadováno označení pěti možností ze všech nabízených alternativ, příp. volné vepsání požadovaných informací na určené místo, byla data rovněž zpracována v absolutní hodnotě se zaměřením na četnost výskytu jednotlivých alternativ. Vzájemnou komparací hodnot u otázek č. 1 a 6 byl výzkumný soubor rozdělen na dvě skupiny. Výsledné hodnoty u obou skupin byly dále samostatně zpracovány v přehledných grafech a následně komparovány s ohledem na stanovené hypotézy.

4.2 Zpracování a interpretace výsledků výzkumu

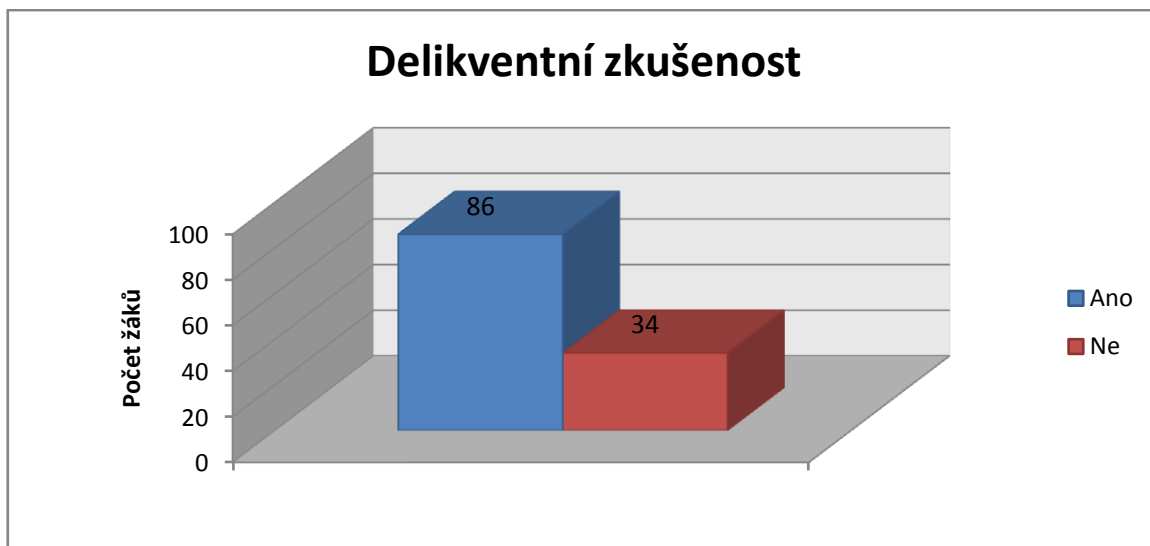
Jak již bylo uvedeno, výzkum byl realizován se 120 respondenty, kteří vyplňovali shodný dotazník¹¹⁶. Respondentům bylo rozdáno celkem 120 dotazníků a vyplněných se vrátilo rovněž 120. Návratnost tedy byla 100 %. Respondenti byli následně rozděleni na základě odpovědí u otázek 1 a 6 do dvou skupin.

Otázka č. 1 „Dopustil jste se někdy nějakého přestupku?“

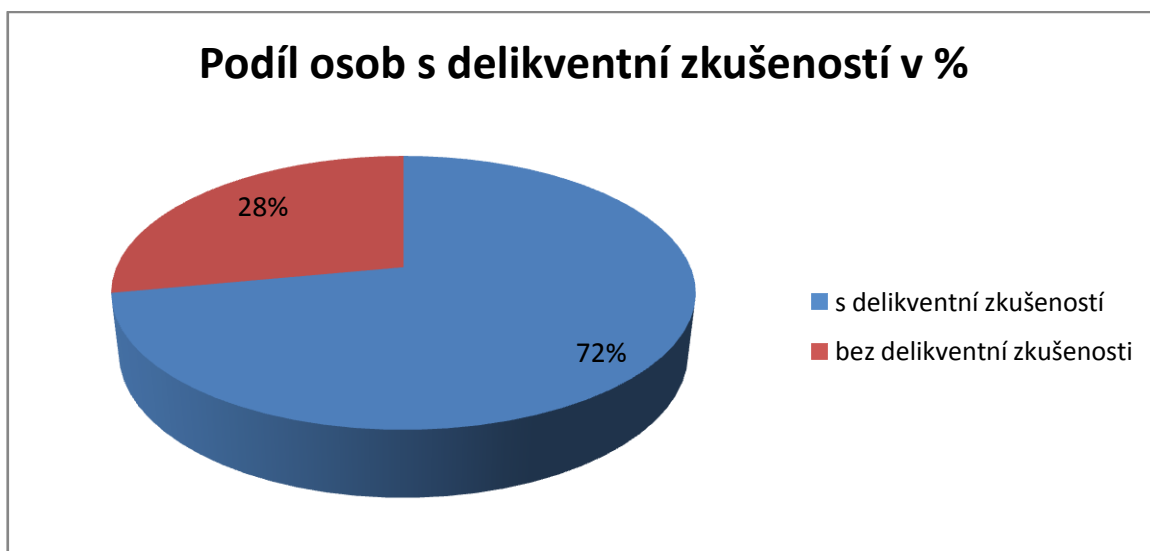
¹¹⁶ Viz příloha PI.

Otázka č. 6 „Máte nějakou delikventní zkušenost?“

První skupinu tvoří chlapci ve věku 15 až 18 let, kteří již mají nějakou delikventní zkušenost. Pro větší přehlednost budeme skupinu dále nazývat jako *osoby s delikventní zkušeností*. Z uvedených grafů u otázek č. 1 a 6 vyplývá, že delikventní zkušenost má 72 % všech dotázaných, tj. z celkového počtu 120 respondentů se celkem 86 dotázaných dopustilo někdy nějakého přestupku a má nějakou delikventní zkušenost.

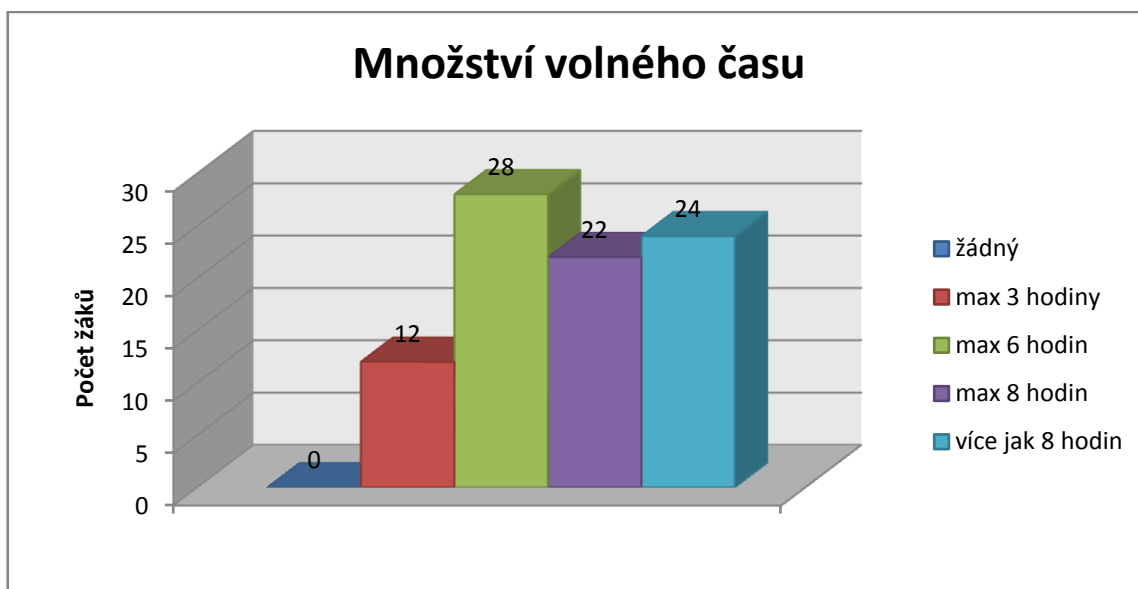
Druhou skupinu tvoří chlapci ve věku 15 až 18 let, kteří uvedli, že nemají žádnou delikventní zkušenost a nedopustili se ani žádného závažného přestupku. Tuto skupinu budeme dále nazývat jak skupinu *osob bez delikventní zkušenosti*. Z uvedených grafů u otázek č. 1 a 6 vyplývá, že delikventní zkušenost nemá 28 % všech dotázaných, tj. z celkového počtu 120 respondentů se celkem 34 dotázaných nedopustilo žádného přestupku a nemá žádnou delikventní zkušenost.

Osoby s delikventní zkušeností

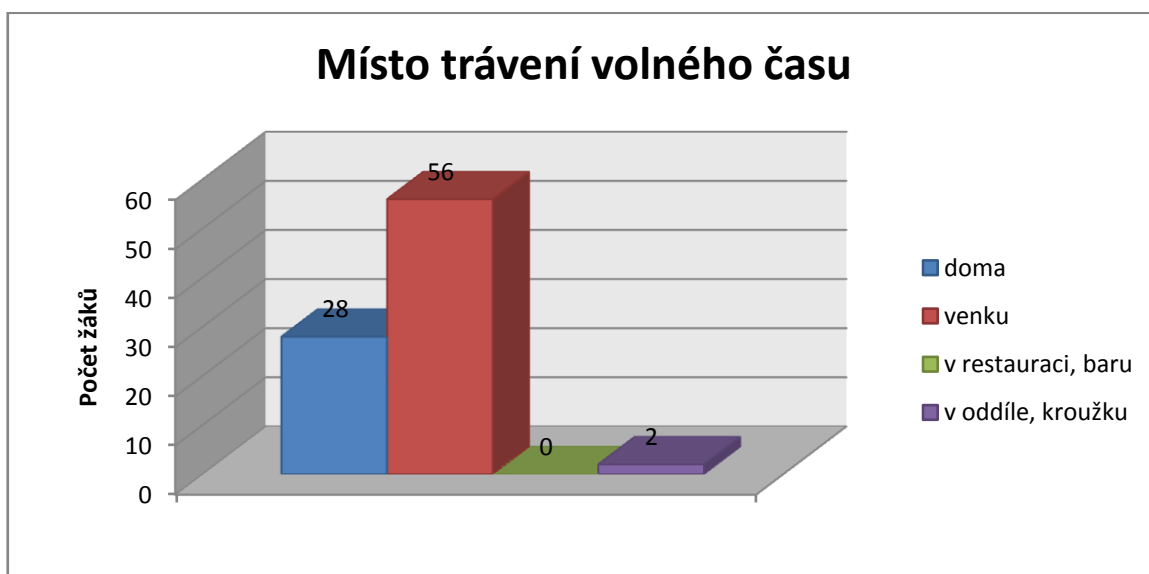
Skupinu osob s delikventní zkušeností, tak jak je uvedeno výše, tvořilo 86 respondentů.

Otázka č. 2 „Kolik máte v průměru denně volného času?“

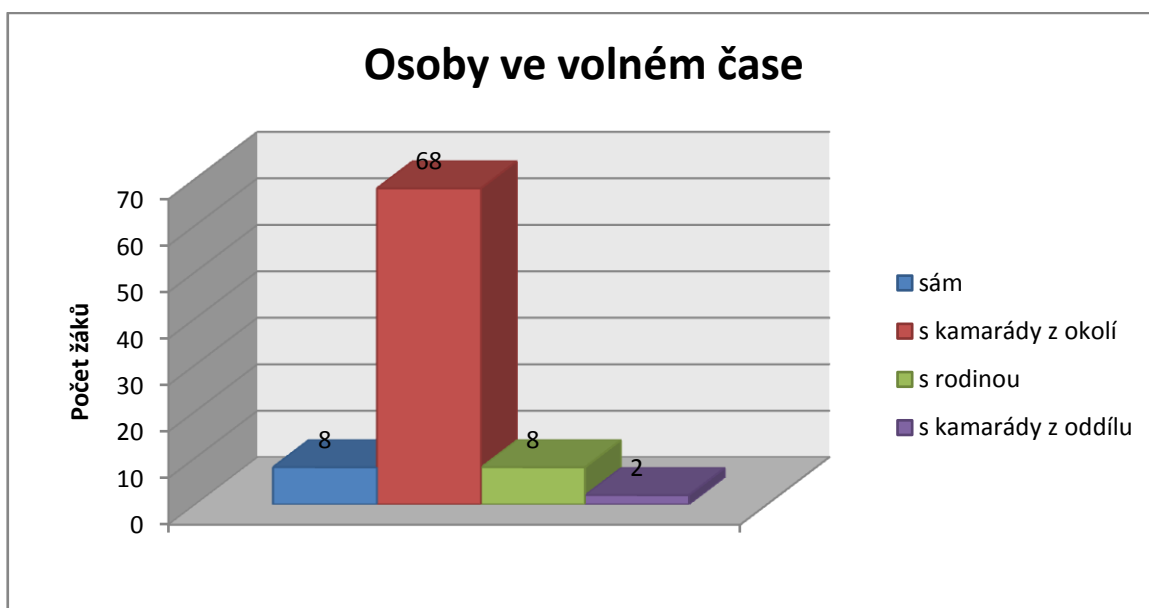
Z celkového počtu 86 respondentů 12 dotazovaných uvedlo, že disponuje v průměru maximálně 3 hodinami volného času, 28 pak disponuje maximálně 6 hodinami volného času, 22 respondentů uvedlo, že má maximálně 8 hodin volného času a 24 osob dokonce disponuje více jak 8 hodinami volného času. Z celkového počtu 86 dotazovaných osob s delikventní zkušeností ani jedna neuvědla, že by neměla žádný volný čas.

Otázka č. 3 „Kde trávíte převážně volný čas?“

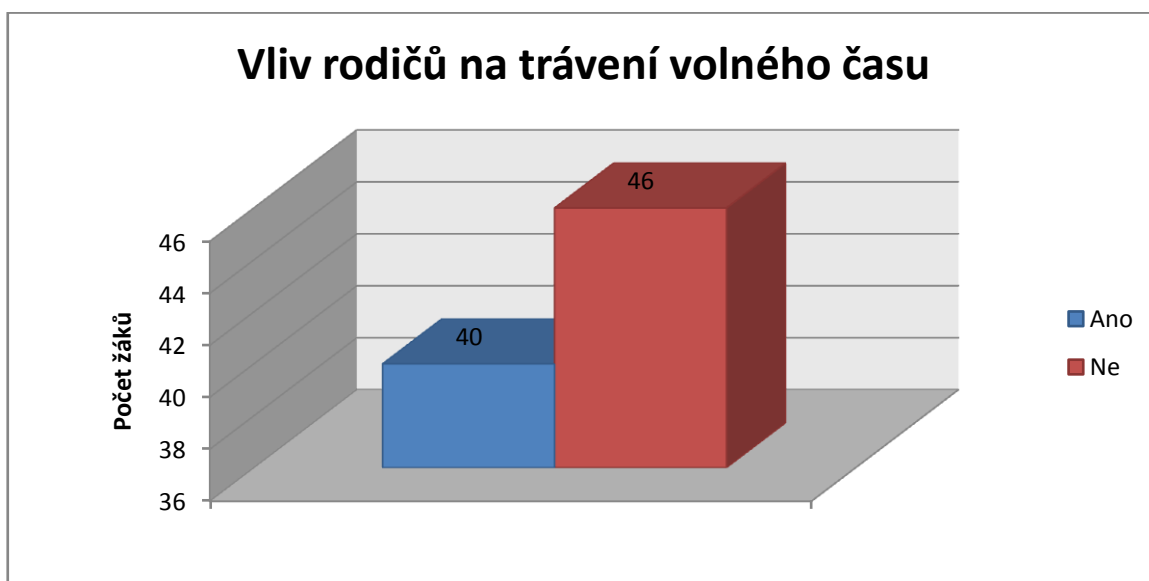
Z celkového počtu 86 respondentů 56 dotazovaných uvedlo, že svůj volný čas tráví převážně venku, 28 dotazovaných tráví nejčastěji volný čas doma, pouze 2 respondenti uvedli, že volný čas tráví v oddíle či kroužku. Z celkového počtu 86 osob s delikventní zkušeností ani jedna neuvedla, že by volný čas trávila převážně v restauraci či baru.

Otázka č. 4 „S kým trávíte většinou volný čas?“

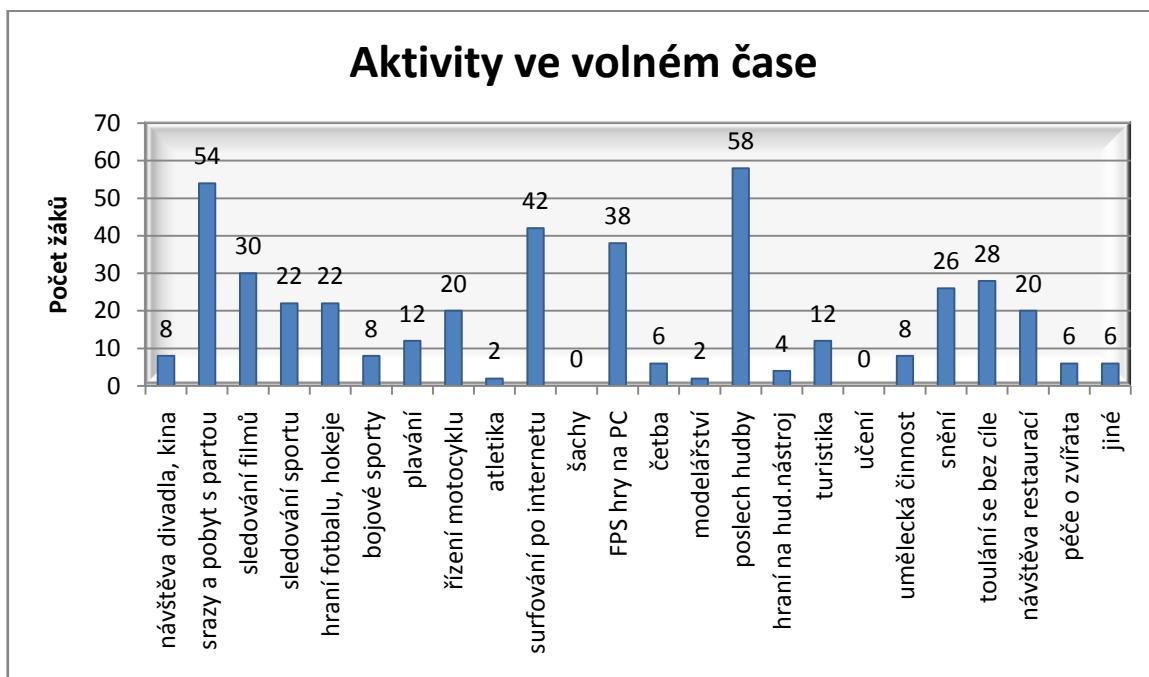
Z celkového počtu 86 respondentů 68 dotazovaných uvedlo, že svůj volný čas tráví převážně s kamarády z okolí, 8 dotazovaných tráví nejčastěji volný o samotě a shodný počet pak se svoji rodinou, pouze 2 respondenti uvedli, že volný čas tráví většinou s kamarády z oddílu či kroužku.

Otázka č. 5 „Ovlivňují nějak rodiče náplň Vašeho volného času?“

Z celkového počtu 86 respondentů více jak polovina, konkrétně tedy 46 dotazovaných uvedlo, že rodiče náplň jejich volného času nijak neovlivňují. Zbýlých 40 dotazovaných uvedlo, že ano.

Otázka č. 5 „*Jakým činnostem dáváte ve volném čase přednost?*“

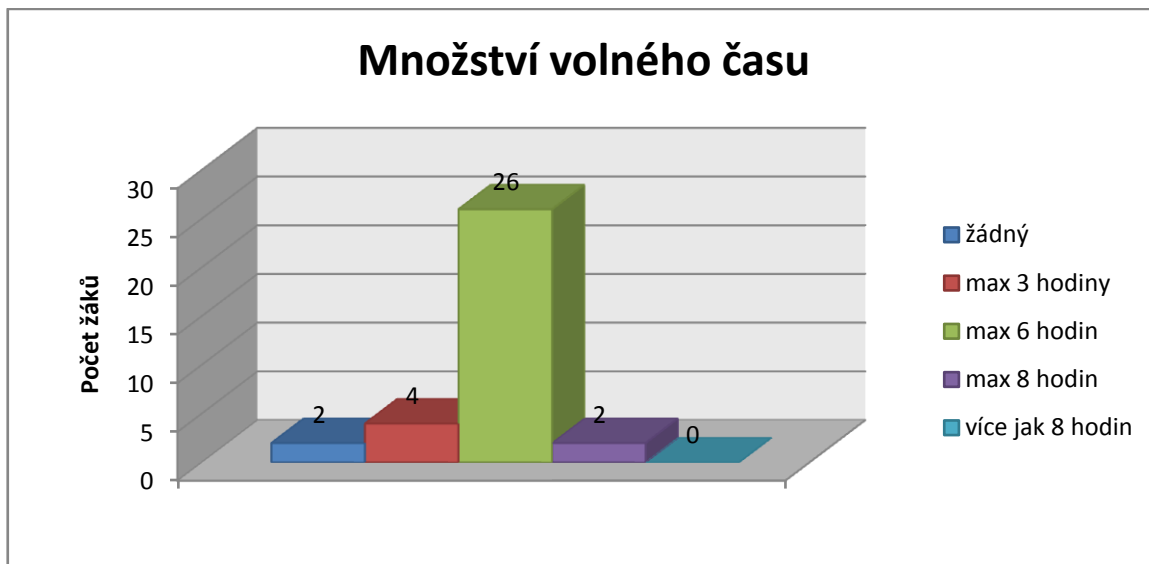

Respondenti měli za úkol označit 5 aktivit z nabízených možností, přičemž však měli možnost uvést i jiné způsoby trávení volného času pokud nabízené alternativy nepostačovaly. Nejčastěji uváděnou volnočasovou aktivitou byl poslech hudby, kterou označilo z celkového počtu 86 respondentů 58 dotazovaných. Druhou nejčastěji upřednostňovanou činností byl sraz a pobyt s přáteli, tuto zvolilo 54 z celkového počtu 86 dotazovaných. Následovalo surfování po internetu (42 respondentů), FPS hry na počítači (38 respondentů) a sledování filmů (30 respondentů). Mezi nejméně oblíbené činnosti patřilo modelářství a atletika, kdy tyto označili vždy pouze 2 dotazovaní. Činnosti jako hraní šachů či učení neoznačil ani jeden z dotazovaných. Co se týče alternativních možností trávení volného času, kdy měli respondenti možnost uvést činnosti, které nebyly nabídnuty, uvedli čas trávený s přítelkyní (4 respondenti), hraní basketbalu (1 respondent) a horolezectví (1 respondent).

Osoby bez delikventní zkušenosti

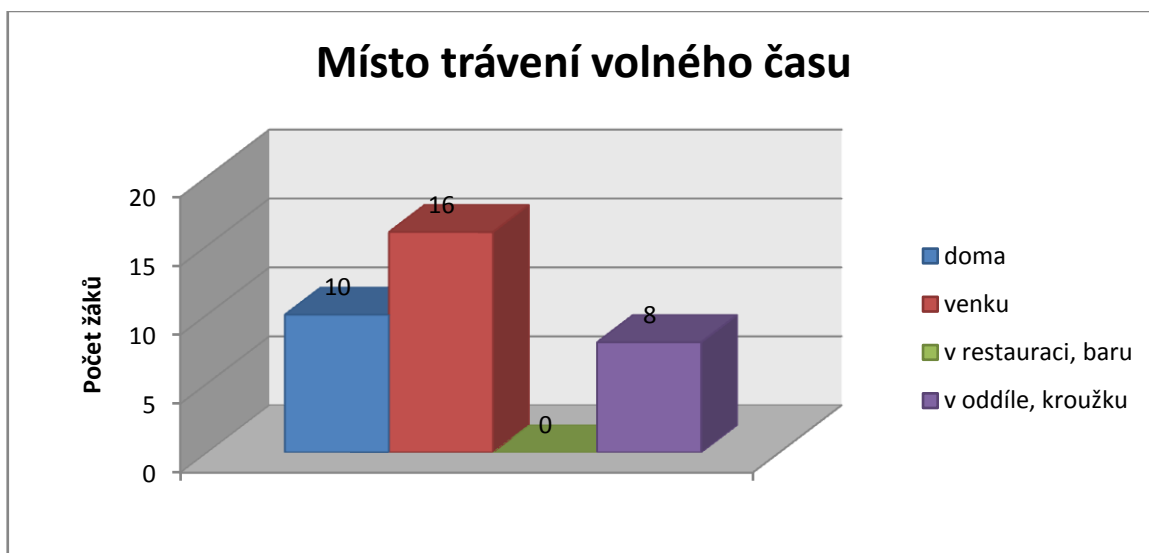
Skupinu osob bez delikventní zkušenosti, tak jak je uvedeno výše, tvořilo 34 respondentů.

Otázka č. 2 „Kolik máte v průměru denně volného času?“

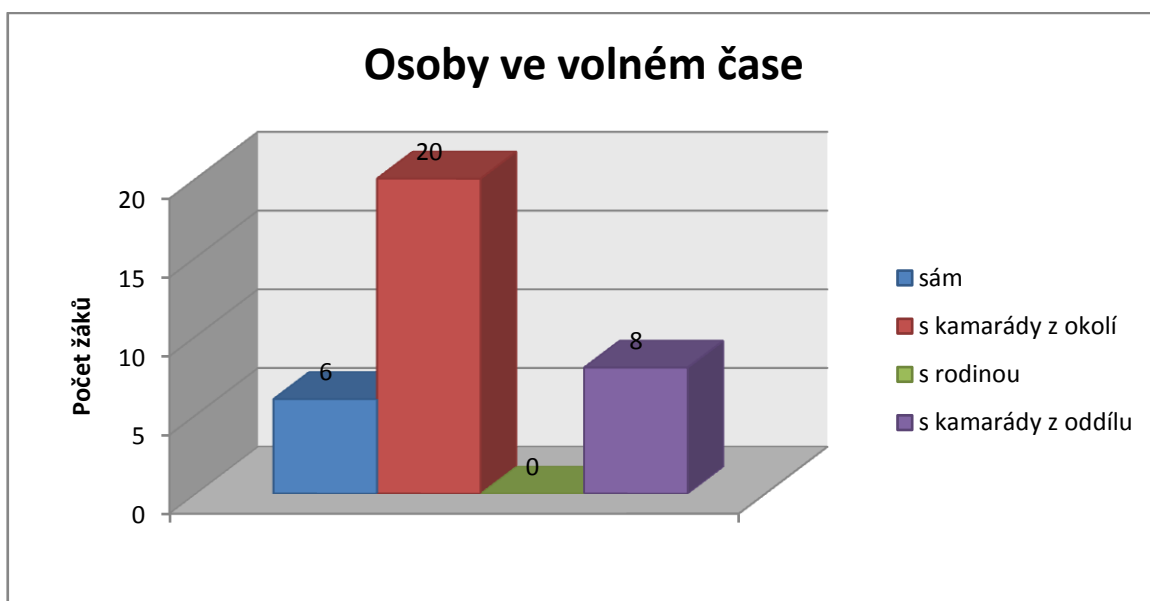
Z celkového počtu 34 respondentů 26 dotazovaných uvedlo, že disponuje v průměru maximálně 6 hodinami volného času, 4 dotazovaní disponují maximálně 3 hodinami volného času, 2 uvedli, že mají maximálně 8 hodin volného času a 2 dotazovaní dokonce uvedli, že nedisponují žádným volným časem. Z celkového počtu 34 osob bez delikventní zkušenosti ani jedna neuvedla, že by měla více jak 8 hodin volného času.

Otázka č. 3 „Kde trávíte převážně volný čas?“

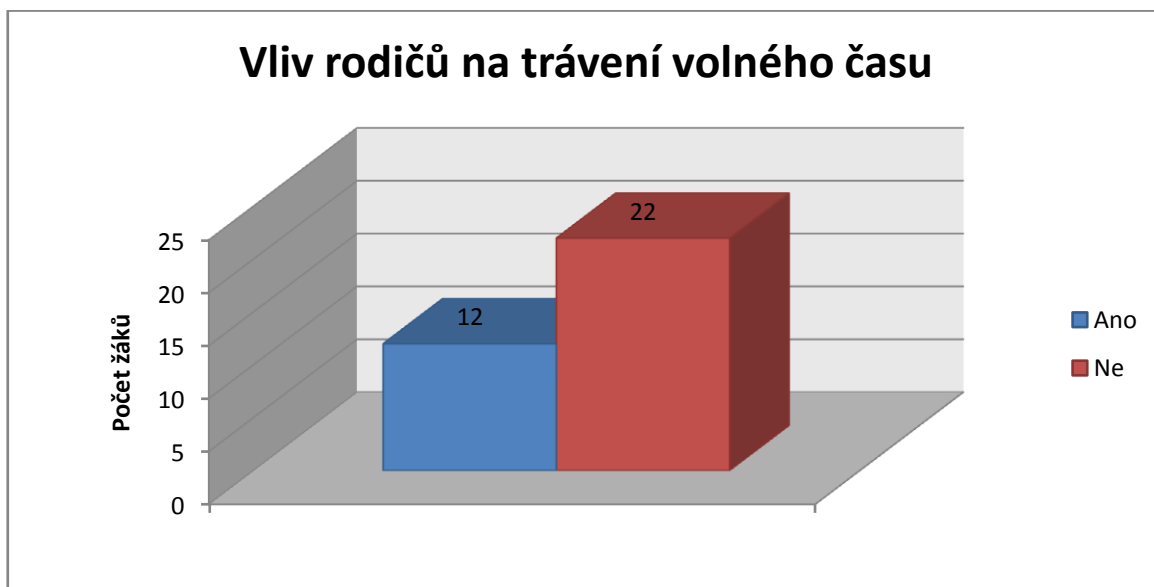
Z celkového počtu 34 respondentů 16 dotazovaných uvedlo, že svůj volný čas tráví převážně venku, 10 dotazovaných tráví nejčastěji volný čas doma a 8 respondentů uvedlo, že volný čas tráví v oddíle či kroužku. Z celkového počtu 34 osob bez delikventní zkušenosti ani jedna neuvédla, že by volný čas trávila v restauraci či baru.

Otázka č. 4 „S kým trávíte většinou volný čas?“

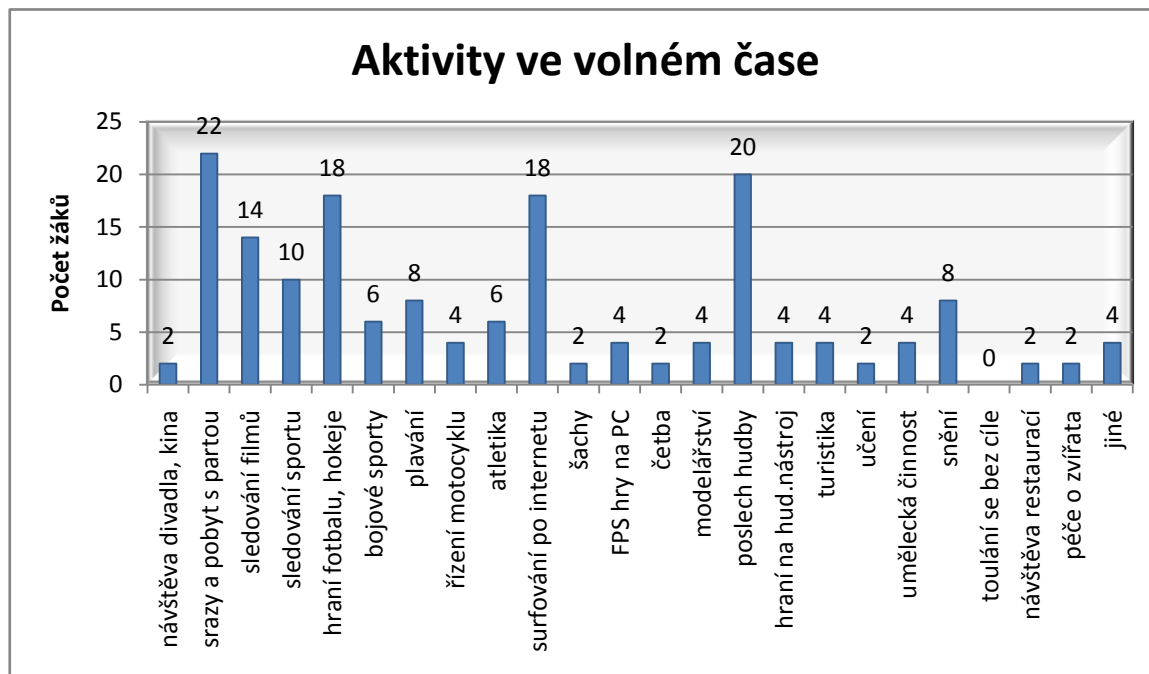
Z celkového počtu 34 respondentů 20 dotazovaných uvedlo, že svůj volný čas tráví převážně s kamarády z okolí, 8 dotazovaných tráví nejčastěji volný čas s kamarády z oddílu či kroužku a 6 respondentů tráví volný čas většinou o samotě. Z celkového počtu 34 osob bez delikventní zkušenosti ani jedna neuvédla, že by volný čas trávila s rodinou.

Otázka č. 5 „Ovlivňují nějak rodiče náplň Vašeho volného času?“

Z celkového počtu 34 respondentů 22 dotazovaných uvedlo, že rodiče náplň jejich volného času nijak neovlivňují. Zbýlých 12 dotazovaných uvedlo, že ano.

Otázka č. 5 „Jakým činnostem dáváte ve volném čase přednost?“

Respondenti měli za úkol označit 5 aktivit z nabízených možností, přičemž však měli možnost uvést i jiné způsoby trávení volného času pokud nabízené alternativy nepostačovaly. Nejčastěji uváděnou volnočasovou aktivitou byl sraz a pobyt s přáteli, tuto označilo z celkového počtu 34 respondentů 22 dotazovaných. Druhou nejčastěji upřednostňovanou činností byl poslech hudby, kterou zvolilo 20 dotazovaných. Následovalo surfování po internetu, který zvolilo 18 respondentů, shodný počet uvedl hraní fotbalu či hokeje. Dále sledování filmů (14 respondentů) a sledování sportovních přenosů (10 respondentů). Mezi nejméně uváděné činnosti patřilo hraní šachů, četba, učení, péče o zvířata, návštěva restaurací a návštěva divadla či kina, kdy tyto označili vždy pouze 2 dotazovaní. Činnosti jako toulání se bez cíle neoznačil ani jeden z dotazovaných. Co se týče alternativních možností trávení volného času, kdy měli respondenti možnost uvést činnosti, které nebyly nabídnuty, uvedli snowboarding (2 respondenti) a cyklistiku (2 respondenti).

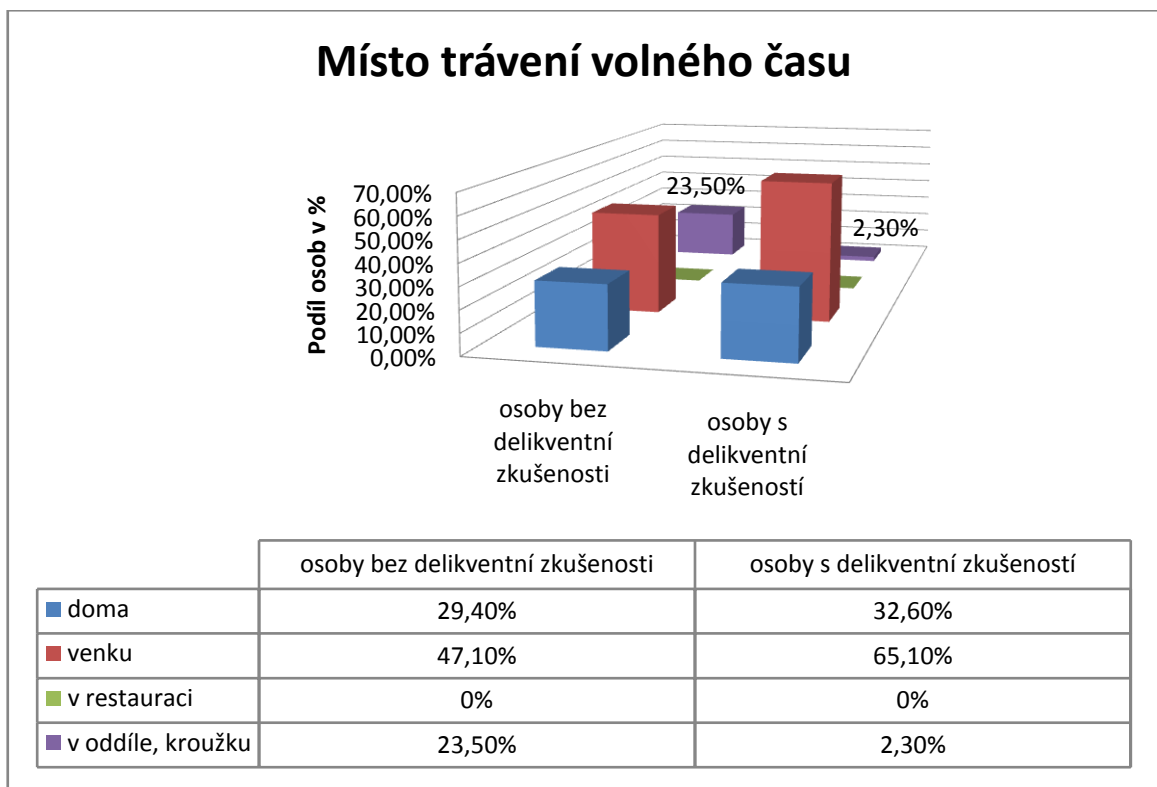
4.3 Shrnutí výsledků a verifikace hypotéz

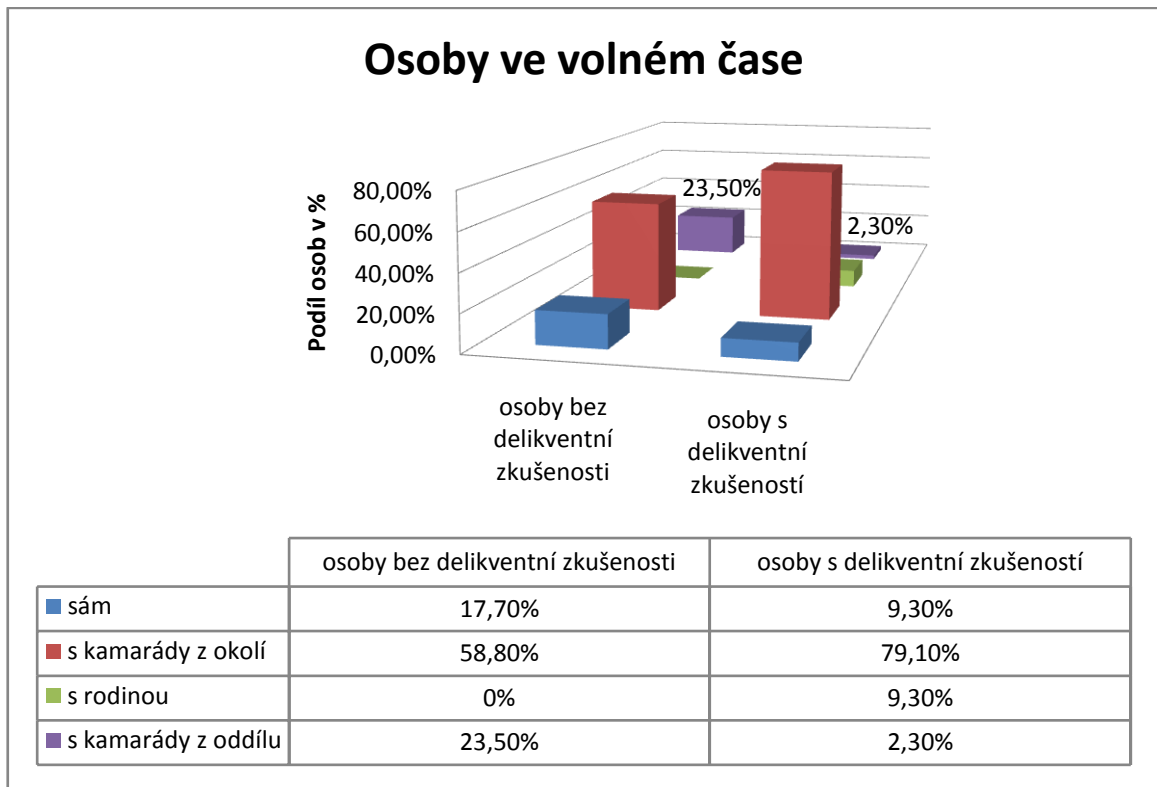
Před samotným provedením výzkumu byla položena otázka, zda má množství volného času a způsob jeho prožívání vliv na páčání trestné činnosti mladistvých. Rovněž byly stanoveny celkem tři hypotézy.

Výzkum zaměřený na zjištění způsobů trávení volného času mládeže ve věku 15 až 18 let byl realizován na vzorku 120 respondentů. Z tohoto počtu 86 respondentů mělo delikventní zkušenost a 34 respondentů tuto zkušenost nemělo. Vzhledem k tomu, že tento vzorek není dostatečně velký a ani dostatečně reprezentativní, nelze ze zpracovaných dat činit žádné obecně platné závěry. Nyní lze přistoupit k vyhodnocení stanovených hypotéz.

Hypotéza 1: Osoby bez delikventní zkušenosti jsou více zapojeny do organizované zájmové činnosti.

Obě skupiny respondentů, tj. jak osoby s delikventní zkušeností, tak osoby bez delikventní zkušenosti, se k tomuto tématu vyjádřily v otázkách dotazníku č. 3 a 4. Vzájemnou komparací zjištěných dat, uvedených v následujících grafech, lze nalézt odpověď na otázku, zda byla tato hypotéza verifikována či nikoli.

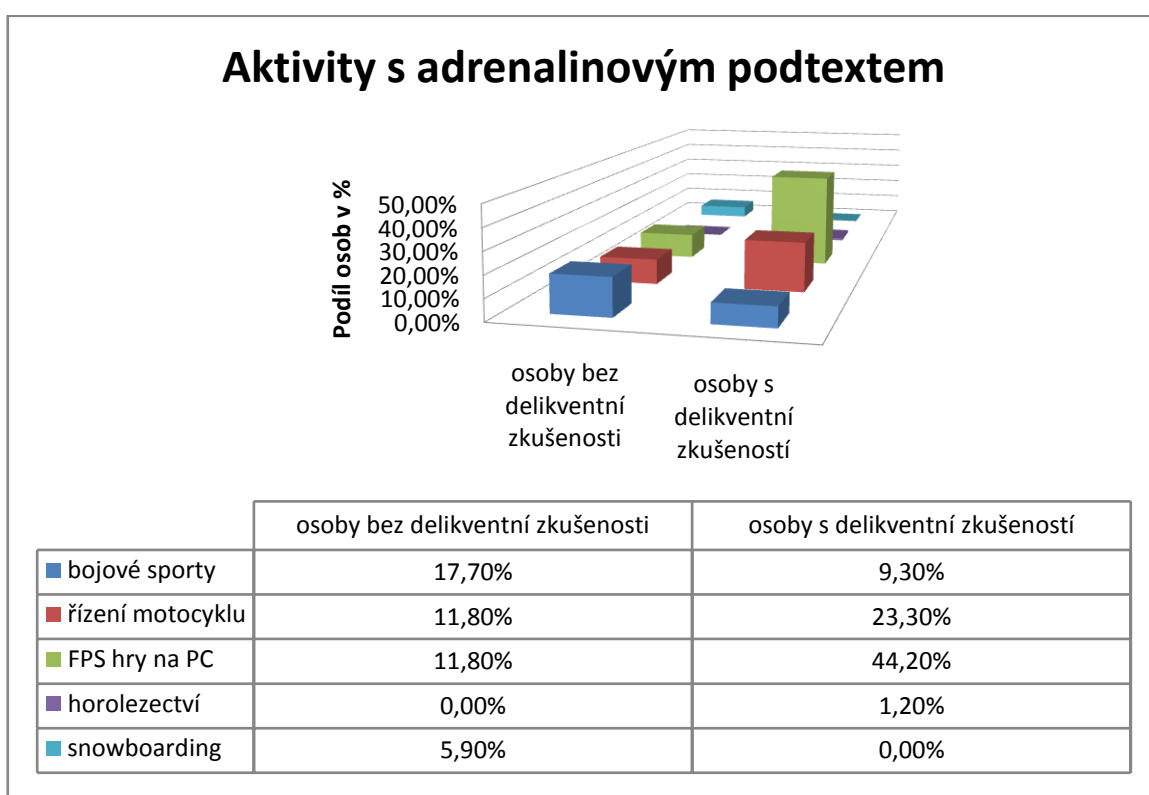
Celkem 23,5 % respondentů z řad osob bez delikventní zkušenosti tráví svůj volný čas převážně v oddíle či kroužku, zatímco u osob s delikventní zkušeností se jedná pouze o 2,3 %. Rovněž lze poukázat na skutečnost, že stejný procentuální podíl z řad osob bez delikventní zkušenosti, tj. 23,5 % uvedlo, že volný čas tráví převážně s kamarády z oddílu či kroužku. Osoby s delikventní zkušeností tráví volný čas s kamarády z oddílu či kroužku pouze ve 2,3 % případů. Můžeme tedy konstatovat, že **hypotéza se potvrdila**.

Hypotéza 2: U třech nejčastěji uváděných volnočasových aktivit u osob s delikventní zkušeností jsou zastoupeny neorganizované volnočasové aktivity.

Odpověď na to, zda byla tato hypotéza verifikována či nikoli, nalezneme ve vyhodnocení otázky dotazníku č. 7. Respondenti s delikventní zkušeností stanovili svými odpověďmi následující pořadí třech nejčastějších volnočasových aktivit. Pořadí je následující: 1. poslech hudby, 2. srazy a pobyt s přáteli či partou, 3. surfování po internetu. V tomto přehledu jsou zastoupeny pouze neorganizované volnočasové aktivity, což je celkem 100 %. Můžeme tedy konstatovat, že **hypotéza se potvrdila**.

Hypotéza 3: Osoby s delikventní zkušeností preferují ve volném čase aktivity s adrenalinovým podtextem.

Vyhodnocení otázky č. 7, s pomocí legendy k dotazníku¹¹⁷, nám přináší odpověď na to, zda můžeme výše stanovenou hypotézu považovat za verifikovanou či nikoli. Jako aktivity s adrenalinovým podtextem byly oběma skupinám respondentů nabídnuty následující možnosti: bojové sporty, řízení motocyklu a FPS hry na počítači. Respondenti však měli možnost uvést i jiné aktivity dle svého vlastního uvážení, pokud nabízené alternativy nepostačovaly. Osoby s delikventní zkušeností uvedly navíc horolezectví a osoby bez delikventní zkušenosti pak snowboarding. Vzájemnou komparaci zjištěných dat, uvedených v následujícím grafu, lze nalézt odpověď na otázku, zda byla tato hypotéza verifikována či ne.

Ze součtu procentuálních hodnot u každé skupiny zvláště je patrné, že celkem 78 % respondentů z řad osob s delikventní zkušeností preferuje ve volném čase aktivity s adrenalinovým podtextem, přičemž je nezbytné zmínit, že FPS hry na počítači zastoupené ve 44,2 % případů byly čtvrtou nejčastější uváděnou volnočasovou aktivitou. Osoby bez delikventní zkušenosti upřednostňují ve volném čase aktivity s adrenalinovým podtextem pouze ve 47,2 % případů. Z výše prezentovaných výsledků můžeme tedy vyvodit závěr, že **hypotéza se potvrdila**.

¹¹⁷ Viz příloha PII.

Odpověď na otázku, zda má množství volného času a způsob jeho prožívání vliv na páchaní trestné činnosti mladistvých, je nejednoznačná. Z provedeného výzkumu lze vyvodit jen některé dílčí závěry, ale s ohledem na relativně malé množství respondentů nelze tyto závěry zevšeobecňovat.

Provedený výzkum předně ukázal, že osoby s delikventní zkušeností mají více volného času než osoby, které delikventní zkušenost nemají. Volnočasové aktivity obou zkoumaných skupin se v určitých ohledech liší. U osob s delikventní zkušeností převládají neorganizované volnočasové aktivity pasivního charakteru a s adrenalinovým podtextem. Nejfrekventovanější činností této skupiny osob je poslech hudby, na druhém místě pak sraz a pobyt s přáteli, dále surfování po internetu, FPS hry na počítači a sledování filmů. Osoby bez delikventní zkušenosti více upřednostňují volnočasové činnosti aktivního charakteru jako hraní fotbalu či hokeje, což byla druhá nejčastěji uváděná volnočasová aktivita. Poslech hudby, sraz a pobyt s přáteli a surfování po internetu jsou shodně uváděny oběma skupinami.

Další zkoumanou oblastí byla míra zapojení obou zkoumaných skupin do organizovaných zájmových činností, resp. jejich účast v oddílech či kroužcích. Výzkum ukázal, že osoby bez delikventní zkušenosti jsou do organizované zájmové činnosti zapojeny více než osoby, které delikventní zkušenost mají. Uvedené tvrzení vychází z odpovědí na otázky vztahující se k místu trávení volného času a k osobám se kterými mládež volný čas nejčastěji tráví. Co se týče vlivu rodičů na způsob trávení volného času mládeže, bylo zjištěno, že rodiče ve větší míře volný čas mládeže neovlivňují, míra vlivu u obou zkoumaných skupin je v podstatě stejná.

K formulaci jednoznačného závěru vztahujícího se k odpovědi na otázky zda má množství volného času a způsob jeho prožívání vliv na páchaní trestné činnosti mladistvých, by bylo zapotřebí, aby byl výzkum realizován na několikanásobně větším vzorku respondentů. Další podmínku jednoznačné formulace závěru lze spatřovat v možnosti či nemožnosti oslovení dostatečného množství respondentů s delikventní zkušeností.

Avšak i přes všechny uvedené argumenty lze konstatovat, že hodnotné využívání volného času by zcela jistě mohlo snížit riziko vzniku trestné činnosti mladistvých nebo alespoň snížit četnost výskytu tohoto sociálně patologického jevu.

ZÁVĚR

Nadbytek volného času a jeho vliv na páčání trestné činnosti mladistvých jako téma diplomové práce je tématem poměrně širokým. Cílem práce byla snaha postihnout nejdůležitější aspekty nastoleného tématu a zjistit jak a kde mladiství s delikventní zkušeností či bez ní volný čas nejčastěji tráví a zda má množství volného času vliv na páčání trestné činnosti.

V úvodní kapitole jsme se zabývali mladistvými a jejich celkovou charakteristikou, což nebylo vůbec jednoduché, neboť názory odborníků vztahující se k této věkové kategorii se dosti různí. Zvláštní pozornost byla věnována adolescenci a socializaci mladistvých, tj. jejich vztahy k dospělým a vrstevníkům. Dále jsme ukázali současnou mládež, a to v kontextu naší doby a společenských poměrů a v neposlední řadě jsme představili vybrané právní normy vztahující se k ochraně této věkové kategorie.

Druhá kapitola se zaměřuje na problematiku volného času, a to nejen z dnešního pohledu, ale s ohlédnutím do minulosti. Podává informace o vybraných funkcích volného času, popisuje způsoby jeho trávení a rovněž rozebírá faktory ovlivňující volný čas mladistvých.

Poslední kapitola teoretické části pojednává o trestné činnosti mladistvých a podává její stručnou charakteristiku včetně její struktury. Zvláštní pozornost je věnována etiologii trestné činnosti mladistvých, kdy jako jeden z kriminogenních faktorů je uveden volný čas. Dále jsou zde popsány právní normy postihující trestnou činnost páchanou mladistvými. Závěr kapitoly je zaměřen na prevenci kriminality mladistvých zdůrazňující především včasné a dlouhodobé působení veškerých preventivních aktivit.

V empirické části jsme popsali provedený výzkum, který byl zaměřen na způsob trávení volného času ze strany mladistvých, jeho celkové množství, a to v kontextu s páčáním trestné činnosti. Výzkum byl proveden mezi dvěma skupinami mladistvých, tj. mezi těmi, kteří delikventní zkušenost mají a těmi, kteří ji nemají. Výsledky byly následně komparovány. Provedený výzkum ukázal, že osoby s delikventní zkušeností mají více volného času než osoby, které delikventní zkušenost nemají. Co se týče volnočasových aktivit obou zkoumaných skupin, tak zatímco u osob s delikventní zkušeností převládají neorganizované volnočasové aktivity pasivního charakteru a s adrenalinovým podtextem, tak osoby bez delikventní zkušenosti více upřednostňují volnočasové činnosti aktivního charakteru. Výzkum ukázal, že osoby bez delikventní zkušenosti jsou do

organizované zájmové činnosti zapojeny více než osoby, které delikventní zkušenost mají. Na základě všech vyhodnocených údajů lze konstatovat, že hodnotné využívání volného času by zcela jistě mohlo snížit riziko vzniku trestné činnosti mladistvých nebo alespoň snížit četnost výskytu tohoto sociálně patologického jevu.

Na závěr je nezbytné uvést, že námi uvedené skutečnosti, argumenty a závěry nelze považovat za obecně platné, neboť samotný výzkum nebyl realizován na zcela reprezentativním vzorku respondentů. Toto bylo způsobeno nemožností oslovit dostatečné množství respondentů s delikventní zkušeností. Provedený výzkum však naznačuje jisté dílčí závěry vztahující se k nastolenému tématu práce. Základní problém v páchání trestné činnosti mladistvých dle mého názoru netkví v nadbytku volného času, kterým disponují, ale v jeho samotné náplni. V kontextu s tímto je nezbytné, aby byl volný čas mládeže hodnotně prožíván. Pokud bychom mohli náš výzkum realizovat i v budoucnu, avšak na dostatečném množství respondentů, mohly by být výsledky použity nejrůznějšími formálními či neformálními institucemi či organizacemi například při tvorbě volnočasových a preventivních programů či v dalších oblastech vztahujících se k práci s mládeží.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Legislativa

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění.

Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, v platném znění.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.

Publikace

ARISTOTELES. *Politika*. (Přel. Kříž, A.) 2. vydání Praha: Petr Rezek, 1998, 499 s. ISBN 80-86027-10-4.

ATKINSONOVÁ, R., L. *Psychologie*. 1. vydání Praha: Victoria Publishing, 1995, 863 s. ISBN 80-856-0535-X.

ČABALOVÁ, D. *Pedagogika*. 1. vydání Havlíčkův brod: Grada Publishing, 2011, 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.

ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 3. vydání Praha: Portál, 2000, 256 s. ISBN 80-7178-475-3.

FÁZIK, A. *Mládež ve společnosti*. Praha: Svoboda, 1977, 259 s.

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vydání Praha: Triton, 2008, 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání Praha: Grada Publishing, 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozšířené vydání Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

HÁJEK, B., HARMACH, J. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. 1. vydání Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, 119 s. ISBN 80-86784-06-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání Praha: Portál, 2011, 240 s. ISBN 978-80-262-0030-7.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání Praha: Leges, 2010, 904 s. ISBN 978-80-87212-49-3.

KATRŇÁK, T. et al. *Na prahu dospělosti. Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán, 2010, 222 s. ISBN 978-80-7363-352-3.

KOHOUTEK, R. *Sociální psychologie*. Brno: IMS, 2004, 215 s.

KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, 156 s. ISBN 80-7315-125-1.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, 228 s. ISBN 80-7357-214-1.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 2005, 544 s. ISBN: 80-7179-813-4.

MACEK, P., LACINOVÁ, L. *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister a Principal, 2012, 196 s. ISBN 978-80-87474-46-4.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vydání Praha: Portál, 2011, 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MUSIL, J., SUCHÁNEK, Z., KONRÁD, Z. *Kriminalistika*. 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2004, 606 s. ISBN 80-7179-878-9.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. 1. vydání Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 419 s. ISBN 80-86432-08-4.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vydání Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

PAVLÍČEK, V. et al. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2. díl: Práva a svobody*. 2. vydání Praha: Linde, 2002, 1164 s. ISBN 80-7201-391-2.

PRŮCHA, J. et al. *Pedagogická encyklopedie*. 1. vydání Praha: Portál, 2009, 936 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7. vydání Praha: Portál, 2013, 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vydání Praha: Portál, 1995, 292 s. ISBN 80-7178-029-4.

RADVAN, E., VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: IMS, 2012, 62 s. ISBN 978-80-87182-25-3.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, 292 s. ISBN 80-7229-042-8.

SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004, 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido, 2003, 191s. ISBN 80-7315-047-6.

SCHELLEOVÁ, I. et al. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání Praha: Epolex Bohemia, 2004, 250 s. ISBN 80-86432-82-3.

SKUTIL, M. et al. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vydání Praha: Portál, 2011, 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7.

STRAUS, J. et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 315 s. ISBN 978-80-7380-124-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2453-1.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2010, 356 s. ISBN 978-80-246-0841-9.

VALÍŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. 2. vydání Praha: Grada Publishing, 2011, 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vydání Praha: Pring-Tipa, 2001, 173 s. ISBN 80-86384-00-4.

VEČERKA, K. et al. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 1. vydání Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, 202 s. ISBN 80-86008-24-X.

ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 1997, 247 s. ISBN 80-210-1643-4.

ZOUBKOVÁ, I.; MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vydání Praha: Armex Publishing, 2004, 146 s. ISBN 80-86795-05-5.

Další zdroje

Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež. [online]. Evropský dům [cit. 2013-08-01]. Dostupné z: <<http://www.evropsky-dum.cz/getFile.aspx?itemID=227>>.

Institut pro kriminologie a sociální prevenci [online]. IKSP [cit. 2013-08-12]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/cinnost.html>>.

Národní institut dětí a mládeže [online]. NIDM [cit. 2013-08-18]. Dostupné z: <<http://www.nidm.cz/o-nidm>>.

Národní registr výzkumů o dětech a mládeži [online]. NIDM [cit. 2013-08-12]. Dostupné z: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr>>.

Odbor pro mládež MŠMT [online]. MŠMT [cit. 2013-08-18]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/mladez/odbor-pro-mladez>>.

Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky [online]. MVČR [cit. 2013-09-19]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/seznamte-se-odbor-prevence-kriminality-460981.aspx>>.

Prevence kriminality v České republice [online]. MVČR [cit. 2013-09-18]. Dostupné z: <<http://www.prevencekriminality.cz/o-prevenci-kriminality/teoreticky-uvod>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

FPS hry First-person shooter hry (FPS v překladu „*střilečka z pohledu první osoby*“).

IKSP Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

MVČR Ministerstvo vnitra České republiky.

NIDM Národní institut dětí a mládeže.

OSN Organizace spojených národů.

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník

PII: Legenda k dotazníku

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Průzkum využívání volného času

Předložený dotazník je přísně **anonymní**, a proto neuvádějte své jméno ani datum narození. Výsledky budou použity v diplomové práci.

U následujících otázek **označte křížkem** jen jednu z nabízených variant. Výjimku tvoří otázka č. 7, kde prosím označte 5 Vámi vybraných variant.

Uvádějte prosím pravdivé údaje.

1. Dopustil jste se někdy nějakého závažného přestupku?

ano

ne

2. Kolik máte v průměru denně volného času?

žádný

maximálně 3 hodiny

maximálně 6 hodin

maximálně 8 hodin

více jak 8 hodin

3. Kde trávíte převážně volný čas?

doma

venku

v restauraci, baru

v oddíle, kroužku

4. S kým trávíte většinou volný čas?

sám	☐
s kamarády z okolí	☐
s rodinou	☐
s kamarády z oddílu, kroužku	☐

5. Ovlivňují nějak rodiče náplň vašeho volného času?

ano	☐
ne	☐

6. Máte nějakou delikventní zkušenost?

„Delikventní zkušenost“ je zde myšleno, že jste se někdy dopustil např. vandalství, sprejerství, šikana, vloupání se do objektů, zhárství apod., a to bez ohledu na skutečnost, zda jste byl při takové činnosti přistižen či za ní byl potrestán.

ano	☐
ne	☐

7. **Jakým činností dáváte ve volném čase přednost?** (Označte prosím 5 aktivit.)

návštěva divadla, kina, na výstavy	☐
srazy a pobyt s kamarády, partou	☐
sledování filmů na videu	☐
sledování sportovních přenosů	☐
hraní fotbalu nebo hokeje	☐
bojové sporty (např. karate, box)	☐
plavání	☐
řazení motocyklu	☐
atletika (např. běh)	☐
surfování po internetu	☐
šachy	☐
FPS hry na počítači	☐
četba	☐
modelářství	☐
poslech hudby	☐
hraní na nějaký hudební nástroj	☐
turistika, cestování	☐
učení	☐
umělecká činnost (zpěv, malování)	☐
snění a představy o své budoucnosti	☐
toulání se bez cíle	☐
návštěva restaurací, barů	☐
péče o zvířata	☐
Volný čas trávím ještě jiným způsobem (uvedte jak)	
Provozování nebezpečných rizikových adrenalinových aktivit (uvedte jaké).....	

Děkuji Vám za čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

PŘÍLOHA P II: LEGENDA K DOTAZNÍKU

návštěva divadla, kina, na výstavy	<i>pasivní</i>
srazy a pobyt s kamarády, partou	<i>pasivní</i>
sledování filmů na videu	<i>pasivní</i>
sledování sportovních přenosů	<i>pasivní</i>
hraní fotbalu nebo hokeje	<i>aktivní</i>
bojové sporty (např. karate, box)	<i>aktivní, adrenalin</i>
plavání	<i>aktivní</i>
řízení motocyklu	<i>pasivní, adrenalin</i>
atletika (např. běh)	<i>aktivní</i>
surfování po internetu	<i>pasivní</i>
šachy	<i>pasivní</i>
FPS hry na počítači	<i>pasivní, adrenalin</i>
četba	<i>pasivní</i>
modelářství	<i>aktivní</i>
poslech hudby	<i>pasivní</i>
hraní na nějaký hudební nástroj	<i>aktivní</i>
turistika, cestování	<i>aktivní</i>
učení	<i>pasivní</i>
umělecká činnost (zpěv, malování)	<i>aktivní</i>
snění a představy o své budoucnosti	<i>pasivní</i>
toulání se bez cíle	<i>pasivní</i>
návštěva restaurací, barů	<i>pasivní</i>
péče o zvířata	<i>aktivní</i>